BENEDICT CURIPESCHITZ

yolculuk günlüğü 1530

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
II. DİZİ — Sa. 25

BENEDICT CURIPESCHITZ

1530 yılında, Bosna, Sırbistan ve Bulgaristan üzerinden İstanbul'a giden Joseph von Lamberg ile Niclas Jurischitz'in Elçilik

GÜNLÜĞÜ

Aynı Dönemdeki Bir Yazmadan Yayımlayan

LAMBERG - SCHWARZENBERG KONTESİ

ELEONORE

1910'DA INSSBRUCK'TA WAGNER ÜNİVERSİTE KİTABEVİ TARAFINDAN BASILAN NÜSHADAN ÇEVİREN

ÖZDEMİR NUTKU

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA
1977

İÇİNDEKİLER

Önsöz vii

Elçilik Görevinin Nedeni ve Alınan Sonuç 1

Elçilik Günlüğü'nün Yazarı, 1531 Baskısı, "Ottensteiner" Yazması 4

Basım 11

Elçilik Günlüğü'nün Metni 12

Raabs'tan İstanbul'a olan Uzaklığı Gösteren Çizelge 54

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Curipeschitz'in "Orta Almanca"sından* çevirdiğimiz günlüğü birkaç yönden önem taşıyor. Bunların başında, Kanunî döneminde Osmanlı İmparatorluğu ile Nemçe arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin ışığında yabancı gözüyle Osmanlı Devleti'nin gücü üzerinde bir fikir edinme olanağı geliyor. Ayrıca padişahın ve devlet ileri gelenlerinin elçi kabulü üzerinde oldukça ayrıntılı bilgi sağlıyoruz. Ancak XVI. yüzyılın ilk yarısına ait olan bu yapıt daha çok balkanların coğrafî, topografik ve etnografik anatomisini çizmesi yönünden ağır basmaktadır. *Günlük* yazarı, tarihsel bilgi vermek için yer yer halk arasında dolaşan söylentilere ya da hikâyelere yöneldiğinden tarihsel gerçeklere aykırı sonuçlar aktarmaktadır. Hırisyiyanlık dünyasının "gözlerini açmak" yolunda oldukça coşkun bir üslûpla kaleme sarılan bu yapıtın yazarı doğal olarak Türkler aleyhinde de bulunmaktadır; ama istediği zaman da dikkatli bir gözlemci olduğunu okuyana hissettirmektedir.

Bu yazmanın yardımcısının kitabın sonuna koyduğu "Ek" bölümünü çevirmedik. Burada, Kıral I. Ferdinand ile İstanbul'a elçi olarak gönderilen Joseph von Lamberg arasında yapılan hukuksal bir anlaşmanın metni verilmektedir. İki bölümü içeren bu anlaşma, her iki elçinin gönderildikleri yerden geri dönememe olasılığı düşünülerek mal ve mülklerinin korunmasını, bakımını ve varislerin zarar görmemesini sağlıyacak bir garanti belgesi niteliğini taşımaktadır. Türk okuyucusu açısından ilginç olmadığından çevirmeyi gerekli görmedik.

* "Orta Almanca", kesin tarihler içine konulamamakla birlikte, genellikle İ. S. 1050 ile 1500 tarihleri arasında yaygındır. XVI. yüzyılın başından ihtibaren "Yeni-Almanca"ya geçişi izleriz. Ancak XVI. yüzyılın yarısına kadar birçok yapıt "Orta-Almanca" ile yazılmıştır. Curipeschitz'in 1530 yılının son ayları ile 1531 yılının ilk iki ayı içinde kaleme aldığı bu *Günlük* de "Orta Almanca"nın özelliklerini taşır.

Yayımcının dip notları yanısıra, çeviriye tarafımızdan dip notları eklenmiştir. Bu kısa notlar Türk okuyucusu için aydınlatıcı özet bilgileri kapsamaktadır.

Yayımcının metninde, çerçeve boşluğunda yazmanın varak numaraları gösterilmiştir. Bu çeviride, okuyucunun yazmayı da izlemesini sağlamak düşüncesityle, hem yazmanın varak numaralarını, hem de 1910 baskısının sayfa numaralarını belirtmeyi doğru bulduk.

Yazmada aynı kişiden ya da yerden söz edilmesine karşın, değişik biçimde yazıldığı izlenir: örneğin, Ubuvatz, Ubovatz, Ubavatz gibi... Yayımcı bu değişik harf düzenlerini olduğu gibi bıraktığından, çeviride de aynı yol izlenmiştir. 1973

ÖZDEMİR NUTKU

A) ELÇİLİK GÖREVİNİN NEDENİ VE ALINAN SONUÇ

Macarların, 1526 yılının Aralık ayında, Pressburg'ta, I. Ferdinand'ı kıral seçmelerinin başlıca nedeni, onun, Almanlar tarafından destekleneceği için kendi başına fazla bir şey yapması gerekmeden, her geçen gün daha büyüyen Türk tehlikesini durdurabileceği umuduydu. Kıral seçilirken ve seçildikten sonra rakibi olan Johann Zápolya'nın işleri sürekli olarak karıştırmasından dolayı, Ferdinand, Türklerin bir saldırısına karşı koyamayacağı izlenimi ile Macarların gözünde pek bir saygınlık elde edemeyince, bu izlenimi değiştirmek için II. Süleyman ile dostluk kurabilecek bir anlaşma yolu arama çabasına girdi. Bu düşünceyle, 1528'de, Johann Habordanatz v. Zalathnok adındaki bir Macar ile Krain'li Sigmund Weichselberger'i Sultan Süleyman'a gönderdi. Ancak başarı sağlıyamadı. Bundan sonra, 1529 yılının Temmuz ayında Niclas Jurischitz'i bir saldırmazlık anlaşması isteyen yazısıyle Süleyman'a yollayan Ferdinand, buna bir yanıt alamadığı gibi, yolladığı adamı da Krain'deki[1] Möttling'in ötesine geçemedi. Bu sırada, Sultan Süleyman, kahramanca bir savunma yapan Viyana'dan, birdenbire ortalığı kasıp kavurmaya başlayan kışın etkisiyle, daha sonra yeniden gelme tehdidiyle, 14 Ekim'de geri çekildi[2].

Bunun üzerine Ferdinand, 1530 yılının başlarında Joseph von Lamberg ile Niclas Jurischitz'i[3] elçiler olarak İstanbul'a göndermeye karar verdi. Bu elçilere verilen Innsbruck 27 Mayıs 1530[4] tarihli yöner-

[1] Kranija olarak da bilinir. Doğu Alpleri ve İstirya'yı kapsayan bir sınır içindedir. 1282 ile 1335 yılları arasında Habsburg'ların egemenliği altında bulunmuş, 1849'da Kronland olarak özgürlüğünü kazanmıştır; 1920'den sonra İtalya ve Yugoslavya arasında paylaşılmıştır (Ö. N).

[2] Bucholtz, *Gesh. d. Regierung Ferdinands des Ersten*, III, 239 ff.; IV. 59 ff.; Huber, *Gesch. Österreichs*, IV, 12 ff.

[3] Joseph von Lamberg'in Valvasor tarafından yazılmış otobiyografisi *Ehre des Herzogthums Krain*, III.Th., IX. Kitap, 46 ff. Öteki kaynaklar : Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, 14, 32; ve *Allg. deutsche Biographie*, 17., 538. Jurischitz üzerine bkz. Mitis, *Biographie des Nikolaus Jurischitz*, Carniola I. (1908), 140-150.

[4] Gévay tarafından bastırılmıştır. *Urkunden u. Aktenstücke zur Gesch. Verhältnisses zwischen Österreich - Ungarn u. d. Pforte*, I, 4.

gede, bir barış ya da ateşkes antlaşması sağlanmasına çalışılması yazılıydı. Ferdinand, Türk Sultanından Macaristan için biç olmazsa Mohaç Savaşından önceki "status quo"yu diliyor, buna karşılık Sultan'a 100.000 Gulden ve Başvezir İbrahim Paşa'ya 10.000 Gulden ödemeyi kabul ediyor ve başka hizmetlerde bulunmaya hazır olduğunu belirtiyordu. Ancak memleketine ve halkına bir zarar verilmemesini şart koşuyordu.

Her iki soylu kişinin de bu ağır görevi rahatlıkla yüklendikleri söylenemez. Bu iki soylu, tarihsiz, daha doğrusu yukarda söz konusu edilen yönergenin yazılış tarihinden sonra bazı gizli nedenlerden tarih atmadıkları ve Ferdinand'ın Şansölyesi Trient Piskoposu[5] Prens Bernhard von Cles'e yazdıkları mektupta, Aşağı Avusturya Sicil Dairesi yazmanı Hanns Hofmann[6] tarafından bu elçilik görevini yüklenmeye çağrıldıklarını, bunun üzerine kırala bir dilekçe ile başvurup isteklerini ve şartlarını açıkça yazdıklarını belirtmektedirler. Netekim, Ek'te gösterilen, Ferdinand'ın Lamberg'in adını vererek imzaladığı yazıda, her iki elçinin Türkiye'den geri dönmemeleri olasılığı düşünülerek mal ve mülklerinin korunmasını da kapsamak üzere bu istekleri karşılanmıştır. Ayrıca, kırallık elçilerinin mevkiine ve görünüşüne uygun olması için, her biri, kendi çevrelerinden genç, soylu şövalyeleri de götürmek istediğinden en az onaltışar at, armağanların ve elbiselerin taşınması için birer sürücüsüyle birlikte ikişer yük eşeği, çadırların, mutfak eşyasının, yatakların ve yanındaki genç soyluların elbiselerinin taşınmasında kullanılmak üzere dörder katana ve yeterli ölçüde Macar altını istemişlerdir.

Elçiler ve yanındakilerin hazırlıkları, 1530 yılının Ağustos başında, Ferdinand ile İmparator V. Karl'ın bir araya geldikleri Augusburg Diyet'inde tamamlandı. O sırada, Güney Macaristan Türklerin elinde bulunduğu için Belgrad üzerinden geçip dosdoğru İstanbul'a giden anayol Alman yolcular için sakıncalıydı. Bunun yerine, Hırvatistan, Bosna, Bulgaristan ve Romanya'dan geçen, az kullanılan, zor bir yoldan gitmek gerekiyordu. Bu yol üzerine olan bilgimizi Bosna üzerinden yapılan en eski yolculuğun tutanaklarına borçluyuz. Elçilik kurulu 22 Ağustos'ta Laibach'tan hareket etti ve 17 Ekim'de İstanbul'a vardı. Kurul yolculuk sırasında aralıklı olarak dokuz gün dinlendi. Bunların üç günü Prussatz'taki Meryem Ana Yortusu'na rastladı.

[5] Gévay, aynı, 71.

[6] *Beiträge zur Geschichte der n. ö. Statthalterei*, 36.

Kurul, 25 ve 30 Ekim'de ve bir de 9 Kasım'da İbrahim Paşa'nın huzuruna çıktı; 7 ve 14 Kasım'da da Sultan tarafından kabul olundu. 22 Aralık'ta da dönüş yolculuğuna başlandı. 2 Şubat 1531'de hastalanan Jurischitz, Krupa'dan sonra bir katana üzerine yerleştirilen teskereye yatırıldı. Lamberg, buradan, Kıral Ferdinand'a, Sultan'ın huzurundaki başarısızlıkları[7] üzerine önceden bilgi vermek için bir yazı yazdı. 23 Şubat'ta da Linz'te bulunan kırala, Lamberg, kendisi ve Jurischitz tarafından hazırlanan elçilik raporunu sundu[8]. Padişahın yanıtı şöyleydi : Ferdinand, Macaristan tahtını Voyvoda Johann Zapolya'ya teslim edecekti; bu tahtı zorla ele geçiren herkes Padişahın düşmanıydı. Bu rapor Lamberg tarafından, tek başına, bir bölümü İstanbul'da, son bölümü de belki yolculuk dönüşü Laibach'ta yazılmıştı. Bu rapora ek olarak sunulan iki Latince bölüm de kurulun çevirmeni Benedict Curipeschitz tarafından kaleme alınmıştı. Curipeschitz, elçilik kurulunun yolculuğunu günü gününe tuttuğu notlarla anlatmıştı[9].

[7] Gévay, aynı, 96.

[8] aynı, 27.

[9] Lamberg'in Nogarola ile birlikte, 1532'de yaptığı yolculuğun, Wurzbach'ın yazdığı gibi, yine Curipeschitz tarafından yazılmış olması olası değildir. Bu yolculuğun da ilk evresinin aynı yoldan yapılmasına karşın, ilk yolculuğu imâ eden herhangi bir söze rastlanmaz. İkinci yolculuk Gévay tarafından bastırılmıştır; aynı, II (93).

B) ELÇİLİK GÜNLÜĞÜ'NÜN YAZARI, 1531 BASKISI VE "OTTENSTEINER" YAZMASI

Her iki elçi de, Şansölye Bernhard von Cles'e yazdıkları, az önce belirtilen mektupta bir çevirmen istiyorlardı. Lamberg, "ne olursa olsun, benim güney Sloven şivemden vardığımız yerde (İstanbul'da) kimse bir şey anlıyamaz," diyor ve Slovence ile dilediklerini belirtemiyeceğini sözlerine ekliyordu. Jurischitz ise "Almanca okuyup yazamadığı için" kurula "çeşili dilleri bilen bir çevirmenin" katılması gerektiğinden söz ediyor ve "dileklerimizi Almanca söyleyip Krobatça'ya çevirtebiliriz," diye yazıyordu.

Onlar "krallık bizmetinde kullanılabilecek" böyle bir "Latince çevirmeni"ni Laibach'ta buldular; bu Obernburg'lu Benedict Curipeschitz (Kuripešič) idi. Ne yazık ki, bu adam üzerine yazısından başka bir şey bilmiyoruz. Doğum yeri olan Obernburg, İstirya eyaletinin güneyinde, 1140 taribinde kurulmuş olan bir Benediktin manastırıydı. Burada, 1473'te Aquileja'lı Patrik Peregrin dünya çapında bir ün kazanmıştı [1]. Adından ve Slav dillerini bilmesinden de anlaşıldığı üzere Curipeschitz mutlaka Sloven'di. Yunan ve Latin dilleri üzerinde eğitim görmüştü; klasik bilgisi içinde, o daha çok Roma tarihine değinir. Çevirmen olarak, o, Lamberg'in Almanca konuşmalarını Latinceye çevirerek hizmette bulunmuştu. Ancak Türklerin Latince çevirmenleri kötüydü. Hatta İbrahim Paşa'nın huzuruna ilk çıkışta orada Türklerin tek bir Latince çevirmeni olmadığı gibi, oradakiler Latin dilinden habersizdiler. Padişahın huzuruna ilk kabul olunuşlarında ise Türk "çevirmen çok kötü bir Latince konuşuyordu" [2]. Bunun için tartışmaların çoğunda anlaşma ancak Jurischitz'in Hırvatçası ile İbrahim'in "Krobatça çevirmeni" yoluyle sağlanıyordu. Herhangi bir yanlış anlamadan kaçınmak için elçiler dileklerini "Latince yazılmış" iki ayrı metinden okuyorlardı, sonra da bunlar İbrahim Paşa'ya aktarılıyordu. Bu metinlerin yazarı Curipescbitz'ti. Curipeschitz, boş yere zaman yitirmemek için ve o dönemdeki yönteme uygun olarak

[1] Ignaz Orozen, *Stift und Dekanat Oberburg*. Oberburg belgeliğinde bulunuyor; İstirya eyalet belgeliğinde henüz tasnif edilmemiştir.

[2] Gévay, aynı, 28, 41.

yolculuk notlarını almaya Laibach'ta başlamıştı. Yolculuk dönüşünde, yâni 1531 yılında da onun bu günlüğü basıldı. Lamberg, özgeçmişinde bu baskıyı şu sözlerle anar :

"Neler gördük yol boyunca
Her yerde başımızdan neler geçti
İstanbul'a giderken ve dönerken yuvaya
Söylendi apaçık, gizlenmedi hiçbiri
Yazıldı, üstelik basıldı da
Okuyan çok şeyler bulur duyulmadık"[4].

Bu baskının başlığı şöyledir :

"Itinerarivm
Wegrayss Kün. May. pot =
schafft / gen Constantinopel / zodem
Turkischen Keiser Soleyman. Anno XXX. /
(altında tahta basması : Süleyman'ın önünde iki elçi diz
çökmüşler ve üç Türk ayakta)
(Daha altta : MDXXXI)

Baskı çeyrek forma üzerine, gotik harflerle yapılmıştır. Numaralanmamış 32 sayfa, her sayfada en çok 30 satır vardır. Baskı yeri, baskıyı yapanın adı yoktur[5].

Bu baskıdan ancak birkaç nüshanın bulunması gerekiyor. Viyana'daki İmparatorluk Saray Kitaplığı'nda (Etiket 48, s. 11) iki adet vardır. Kitaplık yönetiminin bildirdiğine göre, her iki nüsha yalnız satırların düzeni yönünden birbirinden değişiktir. Bir başka nüsha da Budapeşte'deki Devlet Kitaplığı'nda bulunmaktadır[6]. Almanya'da da bazı özel Kitaplıklarda bulunabilir. 1904 yılında, Viyana'da, tanınmış bir sahaf bu yol günlüğünün bir nüshasını 240 Kron'a satışa çıkartmıştır.

1827'de, Hormayr ile Mednyansky'nin *Taschenbuch für vaterländische Geschichte* (ss. 177-84) adlı yapıtlarında Scheiger "Wegrayss" üze-

[3] Gévay, aynı, 49, 52.

[4] Valvasor, aynı.

[5] Baskı Augsburg'ta Heinrich Steiner tarafından yapılmıştır; bkz. Carl Göllner, *Turcica, die europäischen Turkendrucke des XVI. Jahrhunderts*, I, 212, Berlin 1961. (Ö. N.)

[6] Ahn, *Mittheilungen des Musealvereins für Krain*, XVI. Yıl, 52.

rine ayrıntılı bir açıklama yapmıştır. Hammer, bu açıklamayı *Geschichte des osmanischen Reiches* adlı kitabına almıştır. Gévay, *Urkunden und Actenstücken zur Geschichte des Verhältnisses Österreich - Ungarns und der Pforte* (Viyana 1838) adlı yapıtında Lamberg ile Jurischitz'in elçilik yolculuğundan, o dönemde Devlet Arşivinden sağlanabilen orijinal dosyalara dayanarak söz etmiştir. Gévay, aynı zamanda, Lamberg'in, 1532 yılında Nogarola ile birlikte yaptığı elçilik yolculuğunu da ele almış ve bu yolculuk üzerinde dururken Curipeschitz'in adını anmamış, yalnızca bu yolculuk metninin bir bölümünün onun elinden çıkmış olabileceğini yazmıştır. Öbür yanda, Huber ve Krones gibi tarihçiler ise bizim "Wegrayss"ı hiç söz konusu etmemişlerdir.

Son yıllarda Güney Slav araştırmaları o oranda canlı bir biçimde bu en eski yol günlüğünü ele almıştır. 1863 yılında, Cedomil Mijatović bu yol günlüğünün bir bölümünün çevirisini Bulgar dergisi *Vidovan*'da yayımlamıştır. Josef Jireček ise Sofya'daki Edebiyat Derneği'nin yayımladığı *Periodistie Spisanie* (VII. Kitap, 1883) adlı dergide bu yol günlüğünden söz etmiş, *Die Heeresstrassen von Belgrad nach Constantinopel* (Prag 1877) ve *Bergwerke und Handelsstrassen Serbiens* (Prag 1879) adlı yapıtlarında da bu yol günlüğünden yararlanmıştır. Matković, Güney Slavya Akademisi'nin yayın organı olan *Rad*'da (Cilt LVI, ss. 141-96) bu günlük üzerinde etraflıca durmuş ve şunu belirtmiştir : Bu günlük yalnızca Curipeschitz'in kişisel gözlemlerini değil, aynı zamanda yolculuk edebiyatı alanındaki kültürlü bir üyenin ürününü kapsamaktadır. Curipeschitz'in gözleriyle gördüklerini aktarması tamamen inandırıcıdır; ancak o, geçmiş olaylara değinirken halk arasında dolaşan söylentiler ile tarihsel gerçekleri birbirinden ayırmamıştır. Curipeschitz, tarihsel açıdan temelli bir yenilik getirmemiştir; ama onun yapıtı coğrafya, topografya ve etnografya açısından değerli bir kaynaktır. Bu yapıt, yazarın keskin gözlemiyle ve Hıristiyan kırallarının Hıristiyanlığın düşmanına zorlu bir biçimde karşı koyma duygularını kamçılamak için büyük bir heyecanla kaleme alınmıştır.

"Wegrayss"ın özgün yazması üzerine bugün hiçbir şey bilinmiyor; hemen hemen aynı tarihlerde yazılmış olan bir kopyesi Lamberg Kontluğunun Ottenstein şatosunda (Aşağı Avusturya) bulunuyor. Bu da, Kont Franz Emmerich Lamberg'e, Kont Hans Wilczek tarafından 1897'de armağan edilmiştir. Bu nüsha bir kodeks'in ilk parçasıdır; J. Zahn, *Steiermärkischen Geschichtsblättern*, V. Yıl, s. 245'te

bunu 1850 ile 1855 yılları arasında Wieden'deki Piarist Kitaplığında gördüğünü belirtmektedir. Bu parşömen üzerine yazılı kodeks'in, sonradan gösterilecek nedenlerden ötürü, elçilik yolculuğuna katılanlardan biri ve aynı zamanda Niclas Jurischitz'in kayınbiraderi olan Raab ve Krumbach'lı Andreas von Puchheim için, zengin bir biçimde süslenerek, aşağı yukarı yolculuktan hemen sonra yazılmış olduğu sanılmaktadır. Bu, 17,5 cm. uzunluğunda ve 13 cm. genişliğinde olup 151 parşömen yaprağı kapsamaktadır; öne ve sona birer tabaka kâğıt konulmuştur. Varak 12'den 151'e kadar olan bölüm düzensiz bir biçimde ilerleyen 35 "quaternion" büyüklüğündeki yaprağı kapsar. Metnin başladığı varak 10 ile 11 aynı tabaka kâğıttadır, böylece varak 10'dan başlıyarak yazmanın ve tabakaların duruşunda bir sağlamlık sağlanmak istenmiştir. Varak 1'den 9'a kadar olan bölümde yalnızca yaprağın önü kullanılmış, suluboya minyatürlerle "Raabs, Viyana, Gratz, Grupa[7], Verschwossen[8], Oberwossen[9], Sofya, Bladin[10] ve Drinopel[11]" kentlerinin görünüşleri çizilmiştir. Kodeks'in yazarı tarafından her kentin minyatürünün bulunduğu yaprağın arka yüzüne o kentten ayrılış tarihi yazılmıştır. 2. ile 3., 6. ile 7. ve 8. ile 9. varaklar aynı tabakaları paylaşırlar; öbür yanda, 1., 4. ve 5. varaklar tek yaprak halindedir ve yandaki sayfaya yapıştırılmıştır. Baskı nüshasında bulunan önsöz kodeks'te yoktur. Burada sorulacak bir soru kalıyor : elimizde olan yazmanın özgün cildi midir? Bu yazmanın ikinci bir cildi olduğu üzerine hiçbir ize rastlanmamakla birlikte, üstüne kâğıt yapıştırılmış, sırtı beyaz parşömen kaplı ve kenarları, sağlam olsun diye, tahta şeritle çevrili olan bu cilt ve özellikle yazmanın dış tarafındaki altın yaldız ile canlı Türk kırmızısı süsler, el yazısının karakteristiğine ve grafik anlayışına pek uymamaktadır. Ama yine de bu cildin en azından XVII. yüzyıla ait olduğu bellidir. Kodeks'in tamamı bir kişi tarafından, 1530 el yazısına uygun olarak, bütün bir çizgisiz sayfayı kaplayacak biçimde, ama çok dikkatle ve temiz bir tutumla yazılmıştır. Başka bir mürekkeple tek tük düzeltmeler yapılmıştır. İlk sayfaya, biri, 1760 tarihi ile "Liber sine titulo ya da Eski Seyahatname" başlığını koymuştur. Bu hiçbir şey anlatmayan başlık sayfanın üzerine yapıştırılmıştır.

[7] Krupa.
[8] Saraybosna.
[9] Yukarı Bosna. (Ö. N.)
[10] Filibe.
[11] Edirne.

Bunun üzerine de yalnızca bir kısmı yapışmış bir sayfa vardır; buraya da başka biri 1790 tarihini atıp şunları yazmıştır: "Obernburg'lu Benedict Curipesch, Krallık Elçiliği çevirmeni

1. Kral Ferdinand tarafından 1530 yılında elçi olarak İstanbul'a gönderilen Joseph von Lamberg ile Niclas Jurischitz'in Günlüğü (Varak 10-67').

2. Türk İmparatorluğunun Mehmet'ten 1530 yılına kadar manzum tarihi (Varak 68-92.)

3. Hıristiyanları Türklere karşı cesaretlendirmek için iki şarkı (Varak 92'-98'.)

4. Aşağı Avusturya'daki Rapps'tan İstanbul'a kadar Günlük ve Mil Taşı (Varak 99-103.)

5. Elçilik heyetindeki iki seyis yamağının Türklerin töreleri, alışkanlıkları, güçleri ve tehlikeli oluşları üzerine konuşmaları (Varak 105-151.)"

Cildin arkasında 1760 tarihini yazanın el yazısıyle yine aynı söz vardır: "Liber..." (gerisi silinmiştir.) Bunun üstünde, XVIII. yüzyılda başka biri büyük harfle "CURIPESCH" yazmıştır; bunun altında 1790 tarihini atanın yazısiyle "1530'da İstanbul'a Elçilik Yolculuğu" ibaresi vardır. En sona da, başka biri 1850 tarihiyle "Curipeschitz" adını yazmıştır.

Kodeks'in, yukarda belirtilen konularından 1, 3 ve 5 daha önce basılmıştır. Bunlardan 1 numaralı konu bugün kaybolmuş olan özgün yazmadan alınmıştır. 3 numara ise elimizde bulunan kodeks'ten alınarak *Steiermärkischen Geschitsblättern*, V. Yıl (1884), s. 245'te basılmıştır. 5 numaranın ise, 1531 tarihinde yazılmış olan "Krallık Elçiliği kurulunda İstanbul'a giden ve barındıkları yerde hapsedilen iki seyis yamağının tartışması ya da konuşması. Burada Türkiye'deki alışkanlıkları, töreleri, inancı, düzeni ve iklimi öğreneceksiniz. Bunlar (iki seyis yamağının konuşmalarını dinleyen) Latince çevirmeni Benedikt Curipeschitz tarafından yazılmış olup okunmaya değer şeylerdir" başlığını taşıyan, kaybolan nüshadan alınarak baskısı yapılmıştır. Bu baskıdan bir nüsha Viyana'daki Kıralık Saray Kitaplığı'nda bulunmaktadır. Hormayer'in 1827'deki *Taschenbuch*'unda da bunun bir özeti vardır. Matković bu nüsha üzerine şöyle yazar: "Curipeschitz seyis yamaklarının ağzından kendi düşünce ve duygularını iletirken, Alman kırallarının kayıtsızlık ve kötü alışkanlıklarını, vb. kınama yoluna

gitmiştir. Ayrıca burada imparatorların papalarla olan ilişkileri ve Katolik Kilisesi açısından Luther'in öğretileri yargılanmıştır." "Bu küçücük kitapta hemen her şey vardır... O dönemde Türkiye üzerine yazılan çok az sayıda kitap arasında bu tümünden iyi olduğu gibi, bir tarihçi için de çok dikkat çekici bir yapıttır." [12]

"Türkiye'nin Manzum Tarihi" (nr. 2) adlı konunun herhangi bir baskısına rastlamadım. Bundan daha hayret verici olanı, bu yolculuğa katılan, Raabs kentinin efendisi Andree v. Puchheim için yapılmış olan Raabs'tan İstanbul'a olan uzaklığı gösteren çizelgenin herhangi bir yerde basılmamış olmasıdır.

"Wegrayss"ın ilk baskısı'nın "Ottensteiner" yazmasına olan ilişkisine gelince : olayların belirtilmesi yönünden her iki metin de hemen hemen birbirinin aynıdır. Yazmada bazı önemsiz ayrıcalıklar bulunmaktadır; biz bu ufak tefek değişiklikleri bu yolculuğa katılmış olan bir kimsenin özel düşüncelerinden ileri geldiği kanısındayız. Buna bir örnek, Sultanın elçilere ve yanındakilere armağan ettiği para ve elbise tutarının yazma metninde tam olarak verilmiş oluşudur. Oysa bu bilgi baskı nüshasında yoktur. Herhalde bunun nedeni, diplomatik ilişkiler gereği, Sultanın vermiş olduğu bu armağanların kabul edilmesi gerektiğini bilmeyen Hıristiyanlık dünyasında ortaya çıkabilecek kızgınlıklardan korunmaktı. Böyle bir kaygu yazma metninde görülmemektedir; bu ise yazmanın yolculuğa katılan birinin özel ilgisi ile ortaya çıktığını gösteren temelli bir delildir. Bu kişi Andree v. Puchheim'dan başkası değildi. Bunu şu noktalardan da anlıyoruz :

I) Yazmada, Camengrad kalesi önündeyken von Pucheim ile von Prag'ın arasına düşen bir Türk güllesinden söz edilir; bu bilgi, baskı nüshasında yoktur.

II) Yazmada Pucheim'a verilen armağanların listesi verilirken, böyle bir liste baskı nüshasında bulunmaz.

III) Yazmada, resimler arasında Raabs'ın resmine dikkat çekilmektedir ve

IV) özellikle Raabs - İstanbul arasındaki mil uzaklığını gösteren çizelge her iki baskı nüshada da görülmez. Bunlar Puchheim ile yazma arasındaki yakın ilişkiyi göstermektedir. Bir de, baskı nüshada bulunan, ama yazmada olmayan Önsöz, bu yazmanın baskı nüshaya bağlı olmadan ortaya çıktığına bir delildir.

[12] Matkovic, aynı.

Ayrıca, yazmadaki resimler, baskı nüshadaki resimlerden tamamen farklıdır. Baskı nüshada, hem başlık sayfasında hem de metin içinde, kaba bir tahtabasma resim vardır : Lamberg ve Jurischitz Sultanın önünde diz çökmüşler dilekçelerini sunmaktadırlar. Baskı nüshada Kruppa'nın, Kamengrad'ın, Kluç'un, Sokol'un, Hüsrev Paşa tarafından huzura kabulün, Višegrad'ın, Svetzay'ın ve İstanbul'daki Kervansaray'ın[13] resimleri vardır. Yazmada, yalnızca Kruppa'nın tahtabasma resmi bir benzerlik gösterir. Baskı nüshayla karşılaştırıldığında, dikkati çeken bir fark yazmanın söz düzenidir. Ufak tefek yer değişiklikleri olan tümce yapısında bu fark daha azdır. Kısacası, yazma metni eski söz biçimlerine bağlı kalmıştır. Öbür yanda, baskı nüsha daha çok dildeki gelişmeyi izlemiştir. Örnek verelim : yazma metninde "khumben," baskı nüshada "kommen"; yazma metninde (sürekli olarak) "tenkh",[14] baskı nüshada (sürekli olarak) "links". Görülüyor ki yazma, Puchheim'ın da çalışmasıyle doğrudan doğruya özgün metinden yazılmış ve baskı nüshadan alınmamıştır. Böylece, özellikle Slavcadaki yer adlarının yazılışında sık sık görülen, anlamı bozan baskı ve okuma yanlışlarından da kurtulunmuştur.

Yazmada garip bir nokta ve yazmanın kapsamı içinde belirgin olmayan şey, "Uzaklığı gösteren belge" ile resimler arasındaki uyuşmazlıktır. Son resimlerden biri Gratz'ı gösterdiği halde, belgede bu şehirden söz edilmemektedir.

[13] İstanbul'daki Elçi Hanı. (Ö. N.)
[14] Ya da "denckh" (Ö. N.).

C) BASIM

"Ottensteiner" yazmasında bulunmayan Önsöz buraya 1531 baskısından alınmıştır.

Yol Günlüğü'nün düzenine bağlı kalarak günlere göre verilmiş araları bu baskıya da aynen aldım. Metnin çerçeve boşluğundaki sayılar yazmanın varak numaralarını göstermektedir.

Metnin açımlanmasında kullanılan notlar a) yazmada (=Y) pek fazla olmayan yazı yanlışlarını, sonraki kullanışlarına ya da baskı nüshaya dayanarak düzeltmek ya da tamamlamak, b) baskı nüshadaki (=B) varyantları, metinde fazla ya da eksik olduğu sürece ve yer ile kişi adlarının kapsamı içinde, vermek düşüncesiyle yazılmıştır. Dildeki ayrıcalıklar üzerinde durulmamıştır.

Sayılarla verilen dip notlarında Matković'e dayanarak yer adları belirlenmiştir. Ancak bu konuda geniş bir araştırma alanının henüz boş olduğunu da burada belirtmek gerekir.

Uzaklığı gösteren çizelgede giriş bölümünü ve 20 Temmuz'daki yolculuk gününü yazma metnindeki biçimiyle aktarırken, bütün kayıtların, biçimleri yönünden 20 Temmuz'unkinin aynı olduğuna işaret ederek çizelge biçiminde verdim. Ayrıca, çizelgenin kenarında varak numaralarını gösterdim. Yazmada yazıyle gösterilmiş olan mili sayıyle vererek kolaylık sağlamak istedim. "Yön" sütunundaki bilgiyi yazma metninde yazıldığı gibi, aynen aktardım.

Kabul edilmiş temel ilkeler dikkate alınarak ve böyle bir günlüğün özelliği belirlenmek düşüncesiyle, yer kişi ve ay adları, bir de haftanın günleri büyük harflerle başlatılarak basılmıştır.

D) ELÇİLİK GÜNLÜĞÜ'NÜN METNİ

s. 19

ÖNSÖZ[a]

Herkesin gördüğü ve yine birçoklarının bildiği gibi, acıması olmayan bir zorba, Hıristiyanlık dininin baş düşmanı, kısa bir süre içinde birçok Hıristiyan krallığının topraklarını ve halklarını korku verici ve tiksindirici bir kıyıcılıkla ele geçiren, arka arkaya bütün Hıristiyanlığı, özellikle Alman ulusunu egemenliği altına almaya çalışan (bilindiği gibi, şu son uğursuz yıllarda o güzel ve soylu Rodos adası ile şehri, Belgrad ve bütün Macar toprakları fethedilmiş, Viyana kuşatılmıştır), kısacası bu dehşet verici ve kan dökücü ulusun yaptıklarını ve gözden kaçan özelliklerini ilerisi için gözler önüne sermek istiyorum. Çünkü sık sık insanların budalalığından ve daha çok da Tanrının lânetlemesi ve cezası ile ortaya çıkan kendi talihsizliğimize ve şimdiki tehlikeye az önem verdiğimizden acı çekiyoruz. Şimdi daha büyük bir ceza kapımızı çalmaktadır. Tanrının gazabına uğramamak, herkesin kendini yetiştirmesi ve Türklerin bugüne dek duyulmayan kıyıcılık-

s. 20 larma daha çok dikkat edip bunu yüreklerinde duymaları için bu çağdaş yolculuk notları yazılmıştır. Notların içinde öğrenilmesi kolay olmamış yararlı bilgiler vardır. Bu bilgiler her dindar Hıristiyanın paylaşacağı acıları, acınacak dindaşları olan zavallı tutsakları gösterdiği gibi, okuyanların kendilerine de bir ihtar olacak ve onları harekete geçirecektir. Böylece Hıristiyanlığa gerçekten inananlar bunları hatırlarından çıkartmayacaklar, inandıklarını korumak için daha çok çaba gösterecekler ve aç gözlü Türkler yine bir şeyler tasarladıkları zaman, onlara karşı, karılarını, çocuklarını, yaşamlarını, onurlarını ve çıkarlarını korumak için bütün herşeyleriyle devletlerine yardıma koşacaklardır.

Bunun için, her şeyin üstünde olan, sonsuza dek bağışlıyabilen Tanrının, bunu okuyanlara alçakgönüllülükle çalışkanlık, bize de barış ve birlik vermesini, Tanrısal sözleriyle hepimize bilgi ihsan etmesini, bağışlamasını üzerimizden eksik etmemesini, Hıristiyan dininin bu baş düşmanına karşı koyacak bizlere ülkü birliğini ve direnme gücünü vermesini dilerim. Amin.

* * *

[a] Baskı nüshadan alınmıştır; yazmada yoktur.

Majestelerinin buyruğu ile önce Macaristan ve Bosna'ya sonra v. 10
Türk İmparatoru Onikinci[1] Süleyman ile görüşmek üzere Bizans'a
ya da Konstantinopl'a elçi olarak gönderilen asaletmaap, şövalye, vb.
Schneperg'li[2] Joseph von Lamberg ile Pflaum[3] ve Gynss'teki[4] Sanndt
Veit komutanı, Krobatya'da Majestelerinin şövalyesi, toprak beyi,
vh. olan Niclas Jurischitz tarafından, önce Majestelerine, sonra bu
şövalyelere Latince çevirmeni olarak hizmet etmek onuruna erişip
Laybach'ta seçildikten sonra (boş yere zaman yitirmemek için) her s. 21
günkü ve geceki durumları, her gördüğüm dağı ve ırmağı[a], gariplikleri, v. 10'
her zıtlığı ve vesileyi[b], geçtiğimiz ülkeleri, bunların tarihlerini, töre-
lerini alışkanlıklarını, bazan sorarak bazan da görerek hiç durmadan
yazmaya çalıştım.

Yukarda belirtildiği gibi, her iki soylu, Augsburg'ta kaldıktan
sonra Laybach'a gelen Majesteleri tarafından en yakın yetkili olan
Bosna Beyi Husrev Beye[c/5] gönderilerek, bu yolculukta nereden geçil-
mesi ve hangi sınırlar içinde kalınması gerektiği soruldu. Soylular,
işlerini Paşa ile çözümleyip aşağı yukarı yirmi üç gün sonra Laybach'a v. 11
döndüler.

Böylece, Kurtarıcımız Hazreti İsa'nın doğumundan 1530 yıl son-
ra, 21 Ağustos[d], Pazar günü, asaletmaap şövalye, vb. Schneperg'li
Joseph von Lamberg, yanında bulunan Windthag Beyi Cristoffen von
Prag[6], Steffan von Chemenicz[e], Lucasen von Rewschach[f], Hannsen s. 22

[1] "zwelfften" olarak yanlış yazılmıştır (Ö. N.)

[2] Schneeberg (Ö. N.)

[3] Fiume.

[4] Guns.

[5] Bosna Sancak beyi Gazi Sultanzâde Husrev Bey. II. Bayezid'in kızından torunu olduğu için Kanunî'nin halasının oğludur (Ö. N.)

[6] Christoph v. Prag, Windhag Şövalyesi. Ailenin Güney İstirya'dan geldiği anlaşılıyor; bunlar Cillier-Kreise'de, Pragwald'da bulunan Pragerhof Şatosunun sahibidirler. Lasla v. Prag, 1485'te ilk karısı olan Regina ile evlendi; Regina sonuncu Tannpeck'in kızıydı ve çeyiz olarak Machland'daki Windhag mâlikânesini getirmişti. Bu Lasla'nın üçüncü karısı olan Anna Fux v. Fuxperg'ten doğan oğlu yukarda adı geçen

---

[a] Y.'da "wasserflüss"; B.'da "wasser flüss".

[b] Y.'da "gegenhait und gelegenhait"; B'da "gegend unnd gelegenhait".

[c] Y.'da "Ussreffweg Bascha"; B.'da "Ausreffweg Wascha".

[d] (B) Pazar, 27 Ağustos.

[e] (B) Schomenitz.

[f] (B) Lucas von Reysach.

Wagen[7], Erdhardten von Nürnberg, Paulln von Tippingen[a], Gregorn Crabaten[b/8], Gregorn Slabecz[c] von Zirckhnicz, Urban Cressa von
v. 11′ Zircknicz[d], Blasy[e] Schneperger, Schmidt von Costell, Jacoben Neboise[f], Koch von Landtstrost, Andreen Mühlenkhopff[g], Palbierer von Laybach, Uetzlein Pueben von Obernburg[h] ile selâmetle Laybach'tan yola çıktı. Sanndt Marein, Grossluppe[i], Platn[j], Wyxberg[k/9], üzerinden gidilerek yolda kahvaltı edildi. Sonra Tresen yolu üzerindeki Sittich manastırı ile Hönigstein'dan geçilerek Corherrn'in başkenti Neustätl'da[n] kalındı[l]. Yirmiiki Ağustos, Pazartesi günü Neustätl'dan[m] hareket edildi, Gurckh[n] ırmağı üzerindeki Meichew[o/10] Şatosunun köprüsünden geçildi ve Metling'e[11] varılarak orada konaklandı.

Christoph'tu (doğumu, 1510). 1535 yılında, V. Karl'm Tunus seferine katıldı ve orada bir mızrakla vurularak öldü. Onun iki kardeşi Lasla (1558) ile Andreas (1514 - 1569) Fräulein v. Lamberg ile evlendi. Ama bu kız Joseph v. Lamberg'in yakın bir akrabası değildi. XVII. yüzyılın başında, bir süre Weitra'yı rehin olarak tutan protestan von Prag'lar, oradan oraya dolaşmışlar ve 1630 tarihinde de kayıplara karışmışlardır. (Siebmacher, *Wappenbuch des oberösterr. Adels*, yeniden derleyen : Freiherr v. Starkenfels.)

[7] Hans Wagen von Wagensberg, ölümü 15 Nisan 1553; Schallthale'deki Wöllan Şövalyesi, saray danışmanı ve başmabeyincisi. Helena v. Potschach ile evlenmiştir. (S. Bergmann, *Medaillen auf berühmte Männer*, 1857, s. 358.)

[8] Georg (Gregor) Crabat, 18 Kasım 1543 tarihinde, Kıral I. Ferdinand'm verdiği bir izin belgesiyle, Sparendorf'tan yazıp kıralhğın himayesine mazhar olmuştur. Metinlerden anlaşıldığına göre, Crabat bir süre Macaristan ve Bohemya'nın dul kraliçesi Maria'nın yazmanı olarak görevde bulunmuştur. (Staatsarchiv.)

[9] Weichselberg. Lamberg, bugün de Laibach'tan Hırvatistan'a giden bu yolu kullanmıştır.

[10] Meichau.

[11] Möttling.

---

[a] (B) Paulsen vonn Lippingen.
[b] (B) Georgen Crabaten.
[c] (B) Schlabetz von Zukhnitz.
[d] (B) Cressa von Sirkhnitz.
[e] (B) Blaison.
[f] (B) Neboissen.
[g] (B) Müllnkopff.
[h] (B) Vtzlen bublen von Obernburg.
[i] (B) Grosslupple.
[j] (B) "Blatenweilberg'de mola verildi."
[k] Baskı nüshada yok.
[l] Baskı nüshada "gece kalındı" diyor.
[m] (B) Newstaetten.
[n] (B) Gürek üzerinden.
[o] (B) Meicher.

23 Ağustos, Salı günü de Metlingde kalındı. s. 23

Öbür yandan, 22 Ağustos, Pazartesi günü asaletmaap, şövalye[a] v. 12
Niclas Jurischitz de, yanında bulunan[b] Rapps ve Khrumbpach[c]
baronu Andreen von Puechaim[12], Grobnickh'in koruyucusu Casparn
Walderstein[d][13], Andreen Schiczenpaur[e], Beaten von Andelaw, Jacoben Gruenstain[f], Viyana'lı Thomas Purckhauss[g][14], Neuensoll'deki
Perkhstetten'li Lorenzen Warschalla[h], Augspurg'lu Hannsen Stewb, s. 24
Sanndt Veit'lı Georgen Petris[i], Müldorff'lu Georgen Payrn[j], Bart- v. 12'
holome Wertzkhonitz Crabaten[k] ile birlikte, Gusdanskha'nın bir köyü

[12] Yazmamızın muhtemel sahibi, Raabs ve Krumbach baronu Andreas von Puchheim, IV. Georg'un oğullarından biri olup Stechelberg'teki Puchheim'da doğdu. Sarayın baş vekilharçlığını, danışmanlığını yapan ve Aşağı Avusturya'nın Taşra Komutanı olan bu zat, ayrıca Kanunî 1529'da Viyana'yı kuşattığı sırada Kıral I. Ferdinand'ın valisi olarak görev yapmıştır. Andreas Kıral V. Karl'ın sarayında yetişmiştir. 7 Mart 1541'den 4 Mart 1544'e kadar, Aşağı Avusturya alay danışmanı olmuş, 5 Mart 1543'te gözden düşünceye kadar valilikte kalmıştır; 1545'ten 1548'e kadar Aşağı Avusturya'nın Taşra Komutanı olarak görev yapmıştır. 1558'de V. Karl ile savaşa katılmış ve bu savaşta ölmüştür. Praxedis v. Eberstein ile evlenmiş ve 5 erkek, 3 kız çocuğu olmuştur. Kızkardeşi Katharina, Niclas Jurischitz'in karısıydı. (Karş. Zedler, *Univ. Lexikon*, 29. Cilt, sütun 1157-8, Leipzig 1741; Göttweig, Stiftsbibliothek, yazma 629-31, *Wappenbuch der n.-ö. Regimentsräthe* v. 37, Ed. *Notizenblatt*, I, 851, ss. 217-8. Albrecht, "Die Puchheime," Hormayr'ın *Taschenbuch*, 1829. *Beiträge zur Gesch. der n.-ö. Staathalterei*, Wien, 1897, s. 241.)

[13] Caspar von Walderstain, 17 Temmuz 1529 tarihinde, I. Ferdinand'ın kararıyle Kont Stephan Frangipani'nin vasisi olduğu gibi, Krain - Hırvatistan sınırındaki Grobnegg şatosunun bakımından da sorumlu tutulmuş, buna karşılık Kral ona Budweis kentini vermiştir. (Staatsarchiv'de özgün metin vardır.)

[14] Thomas Purkhauser: Aşağı Avusturya Meclisi 4 Temmuz 1535 tarihli kararıyle ona Kilercibaşılık dairesindeki yazmanlık görevini vermiştir. (Staatsarchiv.)

---

[a] Baskı nüshada "Krobatya Beyi ve Plawm ve Gyns'teki S. Veyt komutanı," diye yazar.

[b] Baskı nüshada, "Beyler ve aşağıda adı geçen hizmetkârlar..." olarak geçer.

[c] (B) Grunpach.

[d] (B) Waldernstein.

[e] (B) Sintzenpauner.

[f] (B) Jacoben vonn Grunstein.

[g] (B) Burckhauser.

[h] (B) Newsel'li Laurentzen Werschelle von Perchstetten.

[i] (B) Jörgen Peters.

[j] (B) Jörgen Bayer.

[k] (B) Krobatya'lı.

olan Liskhovatz'tan Lucasen Crabaten'ı [a], Puechaim'ın uşağı Würzpurckh'lu Niclas'ı, Schintzenpaur'un uşağı Bakhi'li Simon Gardaschitz'i [b], ayrıca her iki şövalyenin dört uşağını, eşek sürücüleri olan Cormenall'i Franciscus Kharotz [c] ile Rüges'li Gabrieln Hemsickhe'yi, yukarda adı geçen Walderstain'ın uşağı Bakhi'li Lucasen Mesinsitz'i [d] ve bir de Laybach'tan Latince çevirmeni olarak beni, yâni Obernburg'lu Benedicten Curipeschitz'i alarak Sandt Marein, Grossluppe [e], Lusch [15], Gurckperg üzerinden Gurckh ırmağına gelindi. Burada iki büyük delikten su fışkırıyordu. Buradan Seisenwerg [16] şatosuna gidilerek orada [f] kalındı.

v. 13 23 Ağustos, Salı günü Seisenwerckh şatosundan ayrılan kafile, Gurckh ırmağını izliyerek Ainat'a [g/17] vardı; ırmağın sağ kıyısından gidildiği için küçük bir malikâne olan Rosegg'i gördük. Bir tepeyi aşarak Metling şehrine girdik ve orada mola verdik.

24 Ağustos, Çarşamba, Ermiş Bartholomea günü olduğu için
s. 25 Dalmaçya'da Waan'da ve Hırvatistan'da tanınan Corbawlı "ciddî" Hanns Carlowitz [h], Krain komutanı Hanns Catzianer ve Krain, Krobatya şiveleriyle konuşan birçok önemli kişi Metling'de bulunuyordu.
v. 13' Aynı gün Husar [18] süvarileri geçit resmi yaptı. O sırada, Metling'de çeşitli subaylar da vardı.

25 Ağustos, Perşembe, hep birlikte Mettling'den yola çıktık. Culp [19] üzerinden giderek Ribnickh ve Novigrad kalesine geldik [i].

[15] Hırvatistan sınırında Lusche.

[16] Seisenberg.

[17] Einöd.

[18] Curipeschitz'in günlüğünü yazdığı dönemde, Macaristan'da atlı milislere verilen addı. (Ö. N.)

[19] Kulpa.

---

[a] Baskı nüshada "ile .... Lucasen Crabaten" a kadar olan bölüm yoktur.

[b] Baskı nüshada "Sintzenpauner'in uşağı Cabcher'li Simon Bardaschitz," diye yazar.

[c] (B) Armenal'li Frantzisen Karotz.

[d] (B) Backer'li Lucassen Mesnitz.

[e] (B) Grosslupple.

[f] Baskı nüshada, "orada gece geçirildi," diye yazar.

[g] (B) Eynöde.

[h] (B) Carbonitz.

[i] Baskı nüshada, "önce Ribnigk, sonra da Nouigradus kalelerine gelindi," yazar.

Dobra ırmağından geçerek Mresnitza [a] ırmağına vardık ve orada konakladık.

Yukarda adı geçen Mresnitza derin bir ırmak, her iki kıyısında da küçük, taş ve tahtadan yapılmış malikâneler ve şatolar var. Mresnitza'nın kaynağı Clutz'tadır [20]. Biz Ssvetzay [21], Janaschtz [22], Düankhovitz [b], Cherenditz [c/23], Tataritz [d/24], Steffkhovitz [e], Despotovitz [f] v. 14 üzerinden yolumuza devam ettik.

26 Ağustos, Cuma, Mresnitza ya da Despotovitz'ten hareket edildi, Bellay [25] Şatosuna doğru at sürüldü, bu noktadan sola dönülerek Walstat'a [g] girildi. Yirmi dört Ekim bin beşyüz yirmi sekiz tarihinde burada s. 26 Türklerle Hıristiyanlar arasında bir savaş olmuştur. Yola devam edilerek Corana ırmağı geçildi, Budatzkhi şatosunun yanından Klokhoutze [h/26] kalesine varıldı. Orada "ciddî" Carlovitz [i] tarafından karşılandık ve geceyi orada geçirdik.

27 Ağustos, Cumartesi, Klokhatz kalesinden ayrıldık, bir tepeyi v. 14 aşarak Yukarı ve Aşağı Cladusche adındaki iki hisarı [j] gördük. Sonra Glina deresini geçerek konakladığımız Novigrad Şatosuna vardık.

[20] Kljuc; yazar Mresnitza'nın kaynağı üzerinde bir yanlış yapmıştır.

[21] Zvecaj.

[22] Janjac harabeleri.

[23] Mresnitz ırmağı kenarındaki Herenditz ya da Sen Peter.

[24] Tararic, Stefkhovitz (bugün Vinica) ve Despotovic, aynı addaki ailelerin soyadlarıdır.

[25] Bjelaj, Wahlstatt yakınındadır. Burada, Hırvat beyi 1528'de Türklere karşı bir zafer kazanmıştır. (Bkz. Valvassor, *Ehre Krains*, IV. Buch, 244 ve Dimitz, *Gesch. Krains*, II, T., 120.)

[26] Klokoč.

---

[a] (B) Mersnitza.
[b] (B) Diakonitz.
[c] (B) Therenditz.
[d] (B) Thararitz.
[e] (B) Steffkonitz.
[f] (B) Despotonitz.
[g] (B) Malstatt.
[h] (B) Klokonitza.
[i] (B) Carlonitz.
[j] Baskı nüshada şöyledir: "Yukarı Cladusche adındaki bir şatodan sonra Cladusche ırmağını geçtik ve yine aşağı Cladusche şatosunu geride bırakarak Cliua deresini aştık ve Nouigrad'a..."

28 Ağustos, Pazar günü, Novigrad'dan [27] ayrılarak bir tepeyi tırmandık [28] ve başka bir tepenin üstünde olan Nemzitz ya da Jeseriam [a] şatosunu solda bırakarak Crupa [29] kalesinin önce surlarına, sonra da kapısından girerek pazar yerine geldik. Orada, geceleyin Camengrad'dan gelip bizi bekleyen beş Türkle karşılaştık. Bunlar o gece bizim şövalyelerle yemek yediler; dost ve neşeli bir görünüşleri vardı [b].

v. 15 s. 27 29 Ağustos, Pazartesi, Crupa'dan [30] ayrıldık. Bir yaylaya çıkınca sağ kolda küçük, ıssız bir kiliseye rastladık. Az aşağıda Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde kurulmuş Gorenu Polle [c] köyü vardı. Bu uzun yaylada epeyce at koşturduk. Az sonra sol kolda eski, Japra denilen bir şato gördük. Vadiden inince Japra deresine geldik ve dereyi geçtik. İşte orada, bir Alman mili kadar uzakta olan Camengrad'dan [d], bakımlı atlara binmiş, ellinin üstünde süvarinin bize doğru geldiklerini gördük. Süvariler bize yaklaştılar ve bizim şövalyeleri dostça karşıladılar. Camengrad kalesinden, Malkaschitz [e] [31] adındaki Subaşı aşağı yukarı ikiyüz kadar akıncının başında bulunuyordu. Krobatya'da ve Bosna'da bu adamın dürüstlüğü üzerine söylenen bir ezgi duymuştum. Subaşı, bizim şövalyelere elini salladı ve onlarla dostça konuştu. Ancak Camengrad [32] kalesine yaklaşırken Türklerin ateş açtıklarını gördük. O anda von Prag ile von Puechaim'ın çok yakınına iki gülle düştü [f]. Bundan

[27] Kladusche'den sonra yol Bosna sınırına girer. Burası o zamanlar Türk - Hırvat bölgesi olarak bilinirdi. Türklerin buraları ele geçirmelerinden önce Doğuda Urbas'a kadar bu topraklar herhalde Hırvatlara aitti. Her iki Kladusche de Zupa'nın günlüğünde "Bithums Agram, 1324 ve 1501" olarak anılmaktadır.

[28] Novigrad bugünkü Todorov'a benzer.

[29] Bugünkü Jezersko olduğu sanılıyor.

[30] Krupa, XVI. yüzyıla kadar Prens v. Corbau'nun mülküydü. Sonra da v. Szigeth adlı kahramanların babaları olan Niclas Zrinyi'ye geçti. 1565'te Türkler tarafından fethedildi.

[31] Malkoçoğlu'lardan biri olabilir. Bu tarihten on dört yıl sonra, 1544'te, Hersek Sancak beyliğine Malkoç Bey gelmiş ve 1551 tarihine kadar bu makamda kalmıştı (Ö. N.)

[32] Kamengrad, yüksek bir tepe üzerinde inşa edilmiş küçük bir kaledir.

---

[a] (B) Nemtzig odder Jeseriani.

[b] Baskı nüshada "vardı" sözü yoktur. Burada Kruppa şehrinin tahtabasma bir gravürü ve yanında da "Burada Klapp ile Krupp birlikte akar," ibaresi bulunur.

[c] Gtoremipolle

[d] Camergrad

[e] (B) Malkosthitz.

[f] Baskı nüshada "o anda.....düştü" tümcesi yoktur.

sonra, Mussia [a] adında, yaşlı, ama çevik bir Türk yanımıza geldi, bizi nezaketle karşıladı ve hepimizi gece kalacağımız yere götürdü. Geceleyin hepimiz Türklerle birlikte yemek yedik ve çok iyi vakit geçirdik [b]. v. 16

30 Ağustos, Salı günü Camengrad'dan ayrıldık ve uzun bir süre güzel yerlerden geçtik, derin ve büyük bir ırmak olan Mren'e[33] vardık. Bir köprüden geçerek Ssanitza adında, daha yüksek seviyedeki bir başka ırmağa geldik. Burada yıkık, ıssız iki kale vardı: Khamenatz [c] s. 28 ve Listkhova[34]. Sağ yanda göz alabildiğine uzanan Ssana[35] ırmağıyle, yalçın kayalıkları olan Khomenatz [d]/[36] dağı vardı. Dağın eteklerinde Greben ve Ssokholova Gnessdu adlarında iki terkedilmiş kale [e] görülüyordu. Bunlarda pazarcılar ve koyun çobanları barınıyordu.

Dağdan vadiye inince Ssona [f] ırmağını gördük. O sırada, Clutz' v. 16' tan[37] bir Subaşı on süvari ile aşağı yukarı yarım mil kadar uzaktan gelerek bizi çok iyi bir yolda karşıladı ve Clutz kalesi karşısındaki bir tepeden bizi vadiye indirip Ssana ırmağından geçirerek konaklayacağımız yere götürdü [g].

31 Ağustos, Çarşamba, bütün gün konakladığımız yerde kaldık. Voyvoda Murat[38] üç bin atlıyle kaleden dışarı çıkarak önümüzden geçti, bütün gün Hıristiyanlara karşı gitti.

Aşağı yukarı öğleden sonra iki sularında Murat Voyvoda'nın v. 17 adamları, bulunduğumuz yerden yarım mil kadar ötede başka atlıların üzerine gittiler. Onlara doğru besili ve bakımlı atlarıyle üç yüz kişi kadar geldi. Voyvoda'nın adamları onlara iyi davrandılar ve bir

[33] Mren harita üzerinde gösterilmemiştir. Ancak Dobra ırmağı olması gerekir.

[34] Bu kalelerden bugün hiçbir iz kalmamıştır.

[35] San ırmağı.

[36] Bugün Komen denilmektedir; Plamenica Planina'ya aittir.

[37] Kljuc, son Bosna Kırallarının savaşlarından kalan, Siseker Dağı'nın eteklerinde inşa edilmiş bir kaledir.

[38] Gazi Murat Bey olabilir. Murat Bey, Gazi Husrev Bey'in Kethudasıydı. Sonradan Klis ve Pojega sancak beyliklerinde bulunmuştur (Ö. N.)

---

[a] (B) Merussia.

[b] Baskı nüshada, "Camergrad"ın tahtabasma gravürü vardır.

[c] (B) Klanenantz und Liscovatz.

[d] (B) Klemenatz.

[e] Baskı nüshada şöyle: "Szekollour ve Gursen adlarında iki terkedilmiş kale"

[f] (B) Szaua.

[g] Baskı nüshada, burada, "Klutch"un tahtabasma gravürü vardır.

s. 29 süre gizli konuştular; sonra her iki taraf da kendi karargâhlarına çekildiler.

1 Eylül, Perşembe günü Murat Voyvoda sancağı ve davulları ile erkenden önümüzden geçti gitti. Biz de hareket ettik. Yolda sol yanımızda, kısa bir süre önce seksen evlik olduğu söylenen, şimdi yedi sekiz evden ibaret kalan, küçük bir köye, Ssabllakhe [39] nin yakınından geçtik.

v. 17′ 2 Eylül, Cuma, Ssana [a] ırmağının kenarındaki Ssabllakhe'den aşağı yukarı bir mil kadar uzaklıkta olan bir vadiyi geçtikten sonra, Prissren [b/40] adlı bir dağa geldik. Burada, epey zaman önce yapılmış, yine Prissren denilen bir şato vardı. Şatonun yıkık duvarlarını çok iyi gördük. Bu yıkık şatonun aşağısında Ssana ırmağının kaynağı vardı. Dağı tırmandık ve bir vadiye indik. Sol yanımızda kalan Golesch [c] denilen köye girdik ve orada kaldık.

v. 18 3 Eylül, Cumartesi günü, Gollesch'ten [d] ayrıldıktan sonra yüksekçe bir dağa tırmandık ve "İmparator Çeşmesi" denilen yere geldik. Buraya bu adın verilmesinin nedeni, bundan aşağı yukarı yetmiş dört yıl kadar önce Türk İmparatoru Bosna'yı sarmış [e/41], ama o ve askerleri bu çeşmeden ileri geçememişlerdir. Ancak Sultan paşalarından birini, güçlü bir orduyla Clutz'a göndermiş, Bosna Kralı da kaleden dışarı çıkmamış ve kuşatmaya göz yummuştur. Paşa kaleyi ele geçirdikten sonra Clutz ve Camengrad'ı da almıştır. O gece yolumuzun solunda bulunan Gersova [f/42] köyünde konakladık.

s. 30 v. 18′ 4 Eylül, Pazar, Gersove'den çıktık, dağın doruğundan geçerek bizim Falkhenstein dediğimiz, sol yanımızda kalan Ssokholl [43] kalesine

[39] Zablače.

[40] Prisren Dağı ve Kalesine ait bugün hiçbir iz yoktur. Belki de bu dağ, San ırmağının kaynağında bulunan bugünkü Privjer Gora'dır.

[41] Bosna Krallığının Fatih Sultan Mehmet tarafından fethi 1463'tedir. (Ö. N.)

[42] Gerzovo.

[43] Sokol ya da Sokolak kalesi terkedilmiş bir kale olup Cerna Gora'nın eteklerindeydi.

---

[a] (B) Szaua.

[b] (B) Prisver.

[c] (B) Golosch.

[d] (B) Gelosch.

[e] Baskı nüshada "überwunden" yerine "überkommen" yazılmıştır.

[f] (B) Gersono.

vardık. Bu kalenin altı ya da yedi yuvarlak burcu vardı. Kale duvarlarının her üç yanında toprak çökmesinden dolayı derin hendekler[a] ortaya çıkmıştı. Sonra Pliva[b] ırmağının üstündeki köprüden geçtik. Burada başka bir ırmak da bize doğru akıyordu. Bunun adı Jana[c/44] idi. Bu ırmağın kıyısında, biraz solumuzda kalan Ssemin[d] tepesi üzerinde Vllahu[e] denilen bir köy vardı. Burada konakladık[f].

5 Eylül, Pazartesi, Vllachu'dan yola çıkarak yüksek Ssemin[g] dağına tırmandık. Buradan Jana ırmağının derin vadisi görünüyordu. Doruğu aştık ve o gece Babindoll köyünde kaldık. v. 19

6 Eylül, Salı, Babindoll'dan hareket ederek yine yüksek Ssemin[h] dağından güzel bir manzarası olan vadiye inerek[i] çok derin olan ve bizim yönümüze doğru akan Verbossa[j] ırmağının üstünden geçtik. Aşağı ve Yukarı Novi[45] denilen terkedilmiş ve yıkık iki kaleye geldik. Sonra yine yukarda sözü edilen ırmağı geçerek sağ yanımızda bulunan Prussatz[k/46] denilen surlarla çevrili kente girdik ve orada konakladık.

Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleri de Prussatz'ta kaldık. s. 31 v. 19'

10 Eylül, Cumartesi, Prussatz'tan[l] ayrıldık, yine Verbossa ırmağından geçtik. Sol yanımızdaki yüksek ve büyük bir dağ olan Radas-

[44] Bugün Jany adını alır; Pliva'nın bir koludur.

[45] Bugün mevcut değildir. Curipeschitz Vrbossa ya da Vrbas ırmağından üç kez geçtiklerini söylüyor; bu onun coğrafî yönden yaptığı bir yanlışlık olsa gerek, çünkü ırmak bu bölgede dirsek yapmadan oldukça düz bir yönde akar.

[46] Prussatz bugün de bir tepenin üstünde bulunan küçük bir kaledir. Tepenin eteklerinden Koprivnica akar. Curipeschitz, herhalde Vrbas'ın bir kolu olan bu dereyle Šemnisniča'yı sözü geçen esas ırmak sanmıştır. Onlar Šemnisniča'yı Üsküp ya da Bugonya yakınlarından geçmiş olmalılar.

---

[a] Yazmada "selb wachsenden graben," baskı nüshada ise "selbgewachsen graben" diye geçer.

[b] (B) Pluia.

[c] Baskı nüshada yok.

[d] (B) Szonion.

[e] (B) Vllahen.

[f] Baskı metnin bu noktasında "Sokel"in bir gravürü vardır.

[g] (B) Szenim.

[h] (B) Szonim.

[i] Baskı nüshada şöyle: "des Bergs schöne weitte..."

[j] (B) Verlossa.

[k] (B) Prussen.

[l] (B) Prussan.

taw[a/47]ı katetmek beş saat aldı. Bu dağın tepesine erişince, sol yanda Casstel[48] denilen küçük bir kale gördük. Türkler, güçlü ordusuyla gösterişli bir biçimde Jaitze[b/49] kalesini almaya giderlerken bu Casstel kalesini yapmışlar. Jaitze kalesini de Hıristiyanlar içerdeyken
v. 20 kuşatmışlar ve ele geçirmişlerdir. Daha sonra yine vadiye indik, orada her iki tarafta altın yıkama tezgâhları vardı[50]. Uzunca bir süre yol aldıktan sonra Laschva denilen derenin yanına geldik. Sağ kolda Kruschitza[c/51] köyü göründü; o gece orada kaldık.

O akşam, biz geldikten birkaç saat sonra Türkler, yirmi kadar Hıristiyan çocuğunu, delikanlısını ve yosmasını bu köye getirdiler. Bu zavallılar altı yedi gündür Türklerin elinde tutsakmış. Bunlar, gece-
s. 32 leyin, Bosna Sancak beyi Husrev Bey'e (çünkü bunlar onun payına düşenlerdi) gönderildi. Ah, zavallı, sefil Babilonya tutsaklığı!

v. 20′ 11 Eylül, Pazar, Khruschitza'dan ayrıldık, birkaç tepeden sonra bir vadiye geldik. Burada da her iki yanımızda sıra sıra altın yıkama tezgâhları gördük. Schelessnitza[52] denilen bir dereden geçip "Acı Çeşme"[53] diye bir yere, oradan da Lipenitza[d/54] suyunu geçerek bir süre de ovada yol aldık. Sonra sol yanımıza düşen Rackhovitza[e/55] köyüne girerek orada konakladık.

12 Eylül, Pazartesi günü de Rackhovitza'da kaldık.

[47] Bugün Radovan denilmektedir. Burası Lasva vadisinden geçen yolun üzerindedir. Kafile, Travnik üzerinden gelmiş olmalılar; yoksa Crupeschitz bu önemli yerin adını muhakkak anardı.

[48] Gradič; Vranica tepeinde bulunan bugünkü Kopile olabilir.

[49] Yayça ya da Yayçe; Yugoslavya'da Eski Bosna Kırallığının başkentidir (Ö. N.)

[50] Belki de Lasva'nın bir kolu olan Grumovica ya da Geronica denilen derenin aktığı vadidir.

[51] Krnsice, Travnik'ten 3 saat uzaklıkta bir köy olup burada sıcak su kaynakları vardır. Kafile Lasva vadisinden şimdi Travnik - Saraybosna yolu olan eski Roma yoluna girmişlerdir. Busovac'a kadar da bu yoldan gitmişlerdir.

[52] Fojnica olabilir; Dragaca ile Zeljeznica'dan oluşur.

[53] Kiseljak.

[54] Lepnica.

[55] Rakovice.

---

[a] (B) Radonno.
[b] (B) Jatze.
[c] (B) Kruschitza.
[d] (Y) Ligenitza.
[e] (B) Khakonitza.

13 Eylül, Salı, Rakhovitza'dan [a] çıktık ve bir zamanlar büyükçe bir kentken şimdi ise on, on iki evden oluşan Blascheva[58] köyünü v. 21 geçerek Wossna'ya [b/57] doğru at sürdük. Murat Voyvoda, besili ve güzel bakılmış atlara binmiş, aşağı yukarı yüz otuz süvariyle bizim şövalyelere doğru geldi; onları nezaketle karşıladı ve Khanatza denilen küçük bir köye kadar bize eşlik etti. Geceyi o köyde geçirdik.

Bosna Sancak beyi Husrev Paşa'ya gitmek üzere, bizim şövalyeler yanındakiler ve hizmetkârlarıyla birlikte, aşağı yukarı bir buçuk saatten uzun bir süre at sürdüler; şövalyelerin önünde yağız Türk süvarileri gidiyordu. Bunlar bizi, biraz da bizim köylere benzeyen Glovogedin'e [c/58] götürdüler.

Kalacağımız yere yaklaştığımızda, törelere uygun olarak, şöval- s. 33
yeler atlarından indiler ve iki uzun sıra halinde duran Türklerin ara- v. 21'
sından yürüdüler. Türklerin üzerinde rengârenk ve sırma kordon işlemeli, çok güzel yaldızlı, kadifeli ve ipekli tertemiz giysiler vardı. Böylece, hepsi çok etkileyici bir görünüşteydiler.

Şövalyeler, birinci uzun sırayı geçtiklerinde, kendilerini yeşil renkte kameriye biçiminde yapılmış ve üstünde küçük bir kubbesi olan bir tâkın ya da kulübenin önünde buldular. Bu kameriyenin iki yanında Paşa'nın yüksek rütbeli iki saraylısı nazik bir hareketle şövalyeleri başlarıyle selâmladılar ve aynı anda parmakları düz olarak avuç içlerini göğüslerine bastırdılar; şövalyeler de eğilerek onları aynı nezaketle selâmladılar.

Sonra şövalyeler kubbeli kameriyenin altına girdiler. Burada v. 22
iri ve şişmanca bir adam olan Paşa bütün ihtişamiyle oturuyordu. Ayaklarının altında toprağın üstüne yayılmış çok değerli ve güzel bir halı vardı. Şövalyeler ona yaklaştılar, o da şövalyeleri nezaketle buyur etti ve onlara oturmaları için yer gösterdi. Şövalyeler onunla iki saat konuştular ve sonra da gece kaldıkları yere döndüler.

[56] Bugün Blazuj ya da Eski Bosna.

[57] Bosna.

[58] Belki Hrastinca Cemaati içindeki Kovaci ve Glavogodina.

---

[a] (B) Kakonitza.

[b] (B) Wassua.

[c] (B) Glauogedin.

[d] Baskı nüshada, burada, Husrev Paşa'nın huzurunda elçilerin kabul resmi vardır.

[e] Yazmada "pühel", baskıda "bächle" sözcükleri geçer.

14 Eylül, Çarşamba, Khonatza'dan sonra geniş Verchbossen ovasını ve Verchbossen[59] kentini geçip yüksekçe bir dağa tırmandık. Sonra yolumuzun sağında bulunan vadiye inerek Mokhro köyüne girdik ve orada geceledik.

v. 22' s. 34 O sabah Verchbossen (Saraybosna) kentinden geçerken, sağımızdan on beş, on altı kadar çocuk, oğlan ve yosma bize yaklaştılar ve sanki kendileri bir hayvan sürüsüymüş gibi, o gün pazarda, onların hepsini satmak istemediklerinden yakındılar. Tanrı onları kurtarsın!

Bosna Krallığından geçerken görebildiğimiz kadarıyle biraz bilgi vermek[60] isterim. Ancak Bosna'nın tamamı üzerinde bilgi veremem ve vermeyi de denemem; çünkü ben Bosna'nın öteki bölümünü, yâni v. 23 Yukarı Bosna'yı görmedim. Yalnızca Aşağı Bosna'yı, Wün[a] ırmağından, bugün geçtiğimiz Saraybosna kentine kadar olan kesimi gördüm. Ben de yalnız bu bölge üzerinde duracağım.

Aşağı Bosna, herşeyden önce, üzerleri sık ormanlarla kaplı çok dağlık bir bölge. Bazı bölgeler, Krobatyalılar ve başkaları tarafından sık sık yağma edildikleri için daha önceden granit kayalar üzerine kurulmuştur. Hele bu bölgeler içinde bulunan Jaytze'nin (Yayçe), Hıristiyanlarm elindeyken, Aşağı Bosna'da bir kent olarak kurulması sakıncalı görülmüştür.

Ama Türkler Yayçe'yi aldıktan sonra, yukarda sözü geçen ve uzun süredir yıkık olan Aşağı Bosna'nın büyük bir bölümünü yeniden imar etmişlerdir.

v. 23' Biz, Bosna krallığı içinde üç ayrı dinden ve ulustan halk bulduk[b]. Bunların biri eski Bosnalılardır; Roma - Katolik kilisesine bağlıdırlar. Türkler buraları ele geçirdikten sonra, onların dinlerine dokunmamış ve böyle kalmalarına izin vermişlerdir.

Ötekiler Sırblardır; bunlar kendilerine Ulahlar da diyorlar; bizse s. 35 onları Ziett'ler[c] ya da Martaloslar diye anarız. Bunlar Semendire[d] ve

[59] Saraybosna ovası ve şehri.

[60] Burada verilen bilgi, bugüne kadar Bosna üzerine olan tek kaynaktır; XVI. ve XVII. yüzyıllarda kozmoğraflar tarafından tekrar tekrar kullanılmıştır. (Bkz. *Seb. Muensteri Cosmographie*, s. 1625)

[a] Baskı nüshada "Wuna" olarak geçer.

[b] Baskı nüshada, "üç ulus ve din bulduk," diye yazar.

[c] Zig'ler; Matkovic yanlış olarak bunlara Çingene demektedir.

[d] (Y) Smedravo; (B) Schmedraw.

Belgrad'dan[61] gelmişlerdir; Sen Paul mezhebindendirler[62]. Bunlar bizim için iyi Hıristiyanlardır; çünkü bunların mezhebiyle Roma - Katolikleri arasında çok küçük ayrıcalıklar vardır.

Üçüncüler de gerçek Türklerdir. Bunlar özellikle savaşma ve yönetme yeteneği olan kimselerdir; yukarda sözü geçen her iki Hıristiyan ulusu ve halkı büyük bir zorbalıkla boyundurukları altına almışlardır. Ancak bugüne değin Türk padişahı, buraları tek başlarına Türkler v. 24
kurup imar ettikleri için, bazı Hıristiyan gençlerini ya da zayıf kişileri kendi dinlerinde rahat bırakmayıp bunları İslâm dinine sokmada hak görüyordu. Bununla birlikte, Padişah Hıristiyanların papazlarına, kiliselerine ve çeşitli mezheplerine bağlı kalmalarına da izin vermiştir.

Türkler kendi çıkarları dışında hiçbir anlamı olmayan nedenlerden dolayı, her evin yılda 1 Macar Altını, yâni 50 akçe ödemesini zorunlu kılmışlardır. Ama bu yıl, Türkler, Krobatya'nın önemli bir bölümünü ve Macaristan'ın büyük bir parçasını fethettikten sonra, Hıristiyan- v. 24'
lardan aldıkları vergileri daha da yükseltmişler ve isteklerine yeni maddeler ekliyerek Hıristiyanları şu aşağıda anlatıldığı biçimde rahatsız etmeye başlamışlardır :

Birincisi, Türkiye'de de usulden olduğu gibi, her köyden[a] ya da bölgeden her yıl mutlaka üç, dört hatta beş delikanlı ya da çocuk toplamaya başlamışlar. Bu toplama işini yaparken de köyün en güzel ve en yetenekli gençlerini aşırıyorlarmış. Ana babanın tek çocuğu da olsa, güzel ve temiz görünüşlüyse hemen çekip alıyorlar, ama çocukları pek güzel olmayan ya da yeteneksiz olan dört beş çocuklu ailelerin çocuklarına dokunmuyorlarmış.

s. 36
Ayrıca[b], hayvan başına belli bir miktar para; toprağın her dönü- v. 25
münden, ürün veren her bahçeden, bağdan, tarladan ve aynı biçimde evlerden kapı başına belli bir ölçüde vergi topluyorlarmış. Bu vergi çoğu zaman değerinden daha yüksek olarak hesap ediliyormuş. Bunlardan başka, Türkler hiçbir kilisenin onarılmasına ya da yeni bir kili-

61 Yazma nüshada "Khrieschisch Weissenburg" olarak geçer (Ö. N.)

62 Curipeschitz herhalde Rum - Ortodoks mezhebinden söz etmektedir.

[a] Baskı nüshada "buralardan ya da bu bölgeden," diye yazar.

[b] Baskı nüshada, bu noktada y zmada olınayan bir bölüm var; o da şöyledir : "Ayrıca Türkler, her yıl, genç ya da yaşlı, herkesten kişi başına 30, 40 akçe kadar özel bir vergi alıyorlar." Bu satırlardan sonra, "üçüncüsü, hayvan başına..." diye yukardaki bilgi verilir.

senin yapımına izin vermiyorlarmış. Bunun nedeni de kendi dinlerini kısa bir süre içinde kabul ettirmektir.

Bu yüzden, yukarda sözünü ettiğim her iki Hıristiyan halk huzur içinde olmaktan çok uzaktır; ve buralardan Hıristiyanların egemen oldukları yerlere seve seve göç etmek istemeleri de akla yakındır. Biz
v. 25′ bu iki mezhepteki Hıristiyanların evlerine her gittiğimizde onların bizim yüzümüzden ne kadar sıkıntıya girdiklerini hissediyorduk. Çünkü evlerine bizi yalnız başımıza almaya yetkili değillerdi. İhtiyaçlarımızı, onlar tarafından itilip kakılarak, zorbalıkla (sık sık yalnızca yaşlılar değil, aynı zamanda gençler ve kadınlar da kötü bir biçimde önümüzde dayak yiyorlardı) karşılamak zorunda kalıyorlardı. Hizmetlerine karşılık bizden para almaya da izinli değillerdi; biz de onlara gizlice para veriyorduk, onlar da bize gizli ve kapalı hareketlerle burada olacaklarına bizimle birlikte olmayı ne kadar istediklerini imâ ediyorlardı.

v. 26 Ah, kaç kez bu zavallıları yazgılarına boyun eğmiş, kapalı ellerini iç çekerek Tanrıya doğru uzatmış görürdük. Bizimle konuşmaya izinleri de yoktu. Ama bunlardan biri, bir gün gizlice bizimle konuşmak olanağını ele geçirince şöyle dedi: "Ah, bilemezsiniz, siz Hıristiyan kardeşlerimizin yardımı ve başarısını ne kadar çok istiyoruz. Aynı zamanda bu kederli [a] toprakları başımızdaki zorbanın baskısından çekip almanız için dua ediyoruz. Ama şimdi, hiç olmazsa bir avuntumuz var, o da
s. 37 sizlerin Türk Padişahının huzuruna çıkıp barış olanaklarını aramaya gittiğinizi görmemizdir." Buna karşılık, biz onları büyük bir nezaketle ve elimizden geldiği kadar teselli ederek, ama onların acısına katılarak yanıtladık. Bütün bunları ve Türklerin zorbalığını gören Tanrının bunlar gücüne gitmez mi? Hiç kuşkusuz, bu insanlar (biz, Hıristiyanlığa lâyık [b] bir yaşam süren gerçek dindar Hıristiyanlara önem
v. 26′ vermeliyiz) kutsal Hıristiyanlıkla beslenip semiren Türklerin ağır baskıları altında ezilenlerin dert ortağıydılar.

Sözü geçen Hıristiyanlar, Hıristiyanlığın yeniden yükselmesinin büyük bir anlamı olacağını içtenlikle onaylıyorlardı.

Bununla birlikte, onların, Türklerin baskılarından kurtulmak için Hıristiyanlığın egemen olduğu yerlere göç edebilmeleri için ustaca hareket etmeleri gerektiğini ve yağma işinin bölgesel kalmıyacağını, Hıristiyanlığın olduğu yerlere göç ettikleri takdirde, hem yağmanın

[a] (Y) "Berueblich"; (B) "betrüblich".

[b] Baskı nüshada, "anlatılmayacak," sözcüğü var, ki daha anlamlı geliyor.

nisbeten azalacağını ve hem de onların hiç olmazsa onurlu bir yolda ölebileceklerini söylüyorlardı.

Ama dediklerine göre, bunlar arasında, önemsiz nedenlerden ve sırf içlerindeki kötülükten dolayı (çünkü bizim aramızda da şeytana uyan insanlar var) biz Hıristiyan dindaşlarına karşı gelen ve tamamen Türklerin dinini kabul eden kimseler de varmış. Bunlar, "Siz bize v. 27
yardım etmek istemiyorsanız, biz de size yardım etmekten kaçınacağız," diyorlarmış.

Sözü geçen her iki Hıristiyan halk yalnızca giyimlerinde Türklere benziyorlar. Yoksa Hıristiyanlar saç uzatırken, Türkler saçlarını diplerinden kesiyorlar; böylece, gören onları birbirinden ayırdedebiliyor.

15 Eylül, Perşembe, Mokhro'dan[63] hareket ettik, Medenickh[a/64]
denilen yüksek ve kayalık bir dağın yamacından yolumuza devam ettik s. 38
ve dağın doruğunu solumuzda bıraktık. Soldaki yolu tutarak Grachzenitza[b/65] denilen köye geldik ve orada konakladık.

16 Eylül, Cuma günü, Grachzenitza'dan ayrıldık, Medenickh dağı üzerinden birkaç büyük taş mezara gelinceye değin uzun bir süre gittik. Buradan Zelenipasar[c]ya da Rogaditza[66] denilen Türk kentine geldik ve geceyi orada geçirdik.

Az önce sözünü ettiğim, dağın tepesindeki taş mezarlar beş[67]
taneydi; bu, dört köşe kesilmiş kocaman taşların bu dağın tepesine
nasıl getirilmiş olduğuna yalnızca biz değil, Türkler bile şaştı. Burada, v. 28
bu toprakların, yâni Yukarı Bosna'nın sahibi Radosell'li[d] Prens Paulovitz, eşi, bir oğlu ve kardeşi, bir de prensin sadık bendelerinden biri

[63] Mokro.

[64] Burası yalnızca Romanya planina olabilir; Saraybosna - Rogatiçe Elçilik kurulunun kullandığı yol buradan geçer. (Bkz. *Geschichte der Bosnischen Okkupation*, Avusturya Genel Kurmayı tarafından yayımlanmıştır, s. 609)

[65] Bugünkü Rakovice olması muhtemeldir.

[66] Zelenipasar ya da Rogatice.

[67] "Stečaka" adı verilen Bosna'daki bu taş mezarlar üzerine bilgi için bkz. *Wissenschaftlichen Mittheilungen über Bosnien und Hercegowina*'da Truhelka'nın makalesi, Yıl 1895, s. 403.

---

[a] (B) Medengkh.

[b] (B) Grachonitza.

[c] (Y) "Zeleuipalar"; (B) "Czelempasar ya da Kogatiza".

[d] (B) Radasel.

yatıyordu[68]. Bu mezar taşlarının en büyüğünde Sırbça ve Sırb harfleriyle aşağıdaki yazıt vardı :

s. 39 "Ben Radasel'li Prens Paulovitz,
Bu toprakların beyi ve sahibi,
Gömülmüş yatıyorum bu mezarda şimdi,
Türk padişahına karşı çıkan yürekle ve ustalıkla,
Yaşamı boyunca topraklarında,
v. 28′ Kabul etmeyen baskıyı ve tutsaklığı istemeyen
Ve dininden dönmeyi hiç düşünmeyen.
Tanrı Türklere karşı bazı zaferler verdi bana,
Yaptım görevimi vuruşa vuruşa,
Bunun için Tanrıya şükrediyorum
Ve topraklarımın Hıristiyan kalmasını diliyorum."

Bu büyük mezarın aşağısında biçimi değişik olan, daha küçük bir mezar taşı vardı. Bu mezar, kahramanlıkları üzerine Bosna'lıların ve Krobatyalıların ezgiler düzdükleri ve yukarda adı geçen prensin sadık bir bendesi olan ünlü bir şövalyeye aitti. Mezar taşının üstüne
v. 29 bir haç oyulmuş, Sırbça ve Sırb harfleriyle şunlar yazılmıştı :

"Prens Paulovitz, yaşamım boyunca sevdiğim,
Bütün bağlılığımla başına nöbet tuttuğum efendim,
Şimdi de yatıyorum senin ayaklarının dibinde,
Toprağın altında da bağlılıkla hizmet etmek için sana
Sen ey ünlü prens, ey değerli şövalye,
Hıristiyanlık adına Türklere zarar verdin kılıcınla."

v. 29′ 17 Eylül, Cumartesi, Rogatica ya da Zelenipaser'den çıktık, Semetz denilen, yine yüksek, uzun ve kayalık bir dağa tırmandık. Sonra iki derin vadiyi[69] geçerek Drena[70] ırmağına vardık. Irmağı geçtikten bir saat kadar sonra çok güzel duvarları olan bir kervansaraya geldik

[68] Bu beş mezar Türk serdarı İshak Bey tarafından idam edilen Radoslav Pavlović ile kardeşi Peter, eşi Theodora (Prens Stefan Kosač'ın ? kızkardeşi), oğlu Jvanis ve bendesi olan bir şövalyenin gömüldükleri yer olabilir. Bunlar üzerine yazılmış ezgiler için bkz. Jagic, *Rad der südsl. Akademie*, XXXVII, 114 ve 119. Radoslav Pavlović, o zamanki resimlerde, 1441 tarihine kadar "iri, kızıl saçlı" Bosna'lı Voyvoda olarak görülür. Ertesi yıl, halefi Ivanis bir senet ile Ragusa'nın özgürlüğünü onaylamıştır.

[69] Račanice ile Osojnice derelerinin vadileri olsa gerekir.

[70] Drina ırmağı.

ve orada kaldık. Bu kervansaray Vischegrad[71] denilen bir pazar yerinin s. 40
dışındaydı; bu pazar yeri de yüksek taş duvarlar üzerine yapılmış
Vischegrad[a] şatosu önündeydi.

18 Eylül, Pazar, Vişgrad'dan[b] yola çıktık, Rosova[c/72] suyunun
vadisinde ilerledik ve orada sekiz Sırb rahibinin bulunduğu bir manas- v. 30
tıra geldik. Bunlardan biri üzerinde rahip kıyafetiyle şövalyelere ve
bize doğru ilerledi ve nezaketle hepimizi selâmladı : Tanrının yolumuzu
açık ve mutlu bir dönüş ihsan etmesini diledi. Yolumuza devam ettik,
solumuzda yüksek bir taş duvarla çevrili olan Dobrun[73] şatosunun
yakınından geçtik ve yüksekçe bir dağa[74] tırmanmaya başladık. Bize
paralel akan Ubuvatz[d/75] çayının vadisine vardık. Çayı geçince sağ
yanımızda kalan Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde güzel bir şato olan
Priboy'un[e] eski, yıkık duvarlarını tepeden gördük. Adı yine Priboy[e]
olan kasabaya geldik ve orada konakladık.

Burada şunu belirteyim, Makedonya'dan bize karşı akan ve çok v. 30'
geniş bir ırmak olan Lim[f], Ubuvatz ile birleşip[76] az önce sözünü ettiğim yıkık şatonun altından Drena'ya[g/77] karışıyor.

19 Eylül, Pazartesi günü Priboy'dan ayrıldık. İçinde Hıristiyanların
ve Sırb rahiplerinin yaşadığı küçük bir manastıra rastladık. Wanskha
Gora[78] denilen bir dağın eteklerinden bir hayli yol aldık. Buradaki s. 41
manastırın altından sıcak su fışkırıyor. Türkler bu dağlarda yolkesen
eşkiyadan kuşkulandıkları için, bu sabah yola çıkmadan önce, bizi

[71] Vişgrad; Macaristan'dadır. (Ö. N.)
[72] Vişgrad'da Drina ırmağına karışan bugünkü Rzave suyu.
[73] Radoslav Pavlović'in ünlü şatosu.
[74] Bu Uvac vadisine giden yolun geçtiği Budimlje'nin üstündeki Beyaz Dağ (Bielo brdo) olsa gerek.
[75] Uvac.
[76] Yanlış : Lim daha çok Batıya doğru akar ve Drina'ya Medzidzio'da karışır.
[77] Drina. (Ö. N.)
[78] Bugün "Banjska gora" deniliyor. Burada ünlü "Banja" manastırı vardır.

---

[a] Baskı nüshada, burada, Vişgrad şatosunun bir gravürü vardır.
[b] Baskı nüshanın bu bölümünde Vişgrad şatosunun tahta basma gravürü vardır.
[c] (B) Risona.
[d] (B) Ubeuatz.
[e] (B) Pribon.
[f] (B) Lun.
[g] (B) Dröna.

v. 31 korumak için yanlarına otuz [a] kadar adam almışlardı. Böylece, kazasız belâsız, küçük bir köy olan Crotove'ye [b/79] geldik. Bu köy kısa bir süre önce seksen evlik bir yermiş, ama şimdi yedi sekiz [c] evden fazla yoktu. Daha sonra Khamenatz [80] denilen yüksek ve kayalık bir dağdan geçerek İskenderpaşa [d/81] adındaki kasabaya geldik ve orada geceledik.

20 Eylül, Salı, İskenderpaşa'dan çıkarak bir tepeyi aştık ve vadiye indik. Uzun bir süre gittikten sonra yine Ubuvatz çayına rastladık.
v. 31′ Buradan tekrar yüksek bir dağa tırmandık. Bu dağın doruğundan deniz, Ragusa, Romanya, İstanbul [e], Semendire ve Bosna elli mil [82] uzaklığa kadar görünüyordu [83]. Sonra Jastrovich [f] denilen bir köye girdik ve orada kaldık.

21 Eylül, Çarşamba, Jastrovich'ten hareket ederek Bresa [g/84] denilen bir dağı aşarak derin bir vadiye geldik. Bu vadiden Lutkha [85] adındaki ırmak akıyordu. Buradan Yenipazar [86] anlamına gelen Novipasar'a indik ve orada konakladık.

s. 42 22 Eylül, Perşembe günü de Novipasar'da kaldık.

v. 32 23 Eylül, Cuma, Novipasar'dan ayrıldık ve Rogosno [h] denilen yüksek bir dağdan geçtik ve vadiye [87] indik. Bu vadide altın yıkama

[79] Kratovo.

[80] Kamenice planina.

[81] Novivaros.

[82] Eski Alman mili 7,500 metreye eşitti. Curipeschitz 50 mil deyince bu aşağı yukarı 375 kilometre olmaktadır. (Ö. N.)

[83] Matkovic bunda bir yanlışlık olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü bu yol üzerinde kişinin denize kadar görebileceği hiçbir dağ yoktur.

[84] Brezovo dağı olsa gerek.

[85] Ljutska.

[86] Novipasar, eski Trgoriste'dir.

[87] Bunun Banja vadisi olması gerekir. Burada Sırb Kralı Milutin'in Ermiş Stefan için yaptırdığı tanınmış Banjsk manastırı vardır.

---

[a] (B) Kırk.
[b] (B) Crotono.
[c] (B) "beş ya da altı".
[d] (Y) Skhenderpaschina.
[e] (Y) Constantinopel.
[f] (B) Jastronich.
[g] (B) Eresa.
[h] (B) Ragesno.

tezgâhları ile gümüşçüler vardı. Sol yanımızda büyük ve güzel, ama yıkık bir manastır vardı. Türk padişahı, kısa bir süre önce (Türklerin tutsağı olan Hıristiyanlar kaçtıktan sonra bu manastıra gelip orada saklandıkları için) bu manastırın yıktırılmasını buyurmuş. Bu manastırın içinden geçtik, ben de her yanını dikkatle incelemek olanağını buldum. Sonra sağlam bir kale olduğu belli olan Svetcay'a[88] geldik. Oradan Ybar[a] deresini geçerek Metravitza'ya[89] vardık ve orada geceledik.

Gördüğümüz iki kale üzerinde biraz durmak isterim. Bunların v. 32'
biri Novipasar'dan çıktıktan sonra Rogosno dağında gördüğümüz Jeletz'tir[90]. Bu kaleyi bizim sağımızda ve bir mil ötemizde gördük; büyük kayalar üzerine kurulmuştu. Ibar[a] deresi kenarındaki Svetzay kalesi de yalçın kayalar üzerine yapılmıştı. Bugün de kalenin alt tarafından geçtik; kale solumuzda kalıyordu. Bunların her ikisi da Bosna[b] granitinden inşa edilmiş kalelerdi. Bir zamanlar Bosna Hıristiyanların elindeyken, yâni Türklerden önce, bunlar hem çok sağlam ve dayanıklı, hem de iyi donatılmış kalelermiş. Ama şimdi hiçbir şey kalmamış[c].

Burada, Aşağı Bosna bölgesini ve bu bölgede yaşıyan insanları s. 43
daha önce kısmen[d] anlatmaya çalışmıştım. Bu açıklamamın ikinci v. 33
bölümü olarak da Yukarı Bosna'yı, aşağı yukarı Saraybosna'dan[e] terkedilmiş Svetzay[f] kalesine ya da Mitroviçe'ye ve Ibar[g] deresine kadar olan bölgeyi kapsamak üzere, aşağıda gözler önüne sermeye çalışacağım.

Birincisi, Yukarı Bosna, Aşağı Bosna gibi öyle sık ormanlarla kaplı dağlarla çevrili değil, ama yüksek sıra dağlar ve tek başına tepeler

[88] Svetcay kalesi Sırb tarihinde sık sık adı geçen Zvečan'dır. Bugün bu kalenin yıkıntıları Sitnica ile İbar derelerinin birleştikleri yerde görülebilir. Kale Milutin'in kaynanası İmparatoriçe Irene tarafından yaptırılmıştır.

[89] Mitroviçe; Belgrad civarında, Tuna ve Sava ırmakları arasında bulunan Syrmium ya da Sirem bölgesinin aynı addaki eski merkezi yanında sonradan kurulan kent (Ö. N.)

[90] Sırb tarihinde Jeletz'ten sık sık söz edilir.

---

[a] (B) Zbar.

[b] (B) "Bosna" yok.

[c] Baskı nüshada "Sueczay Kalesi"nin tahta basma gravürü vardır.

[d] (Y) "zwen taill"; (B) "zum tail".

[e] (Y) Verchbossen; (B) Verbossen.

[f] (B) Schuetza.

[g] (B) "Ibar'a kadar" ibaresi yok.

var. Saraybosna'da[a] ve çevresinde görüldüğü gibi, sürülü tarlalar burada o kadar çok yok.

v. 33′ Bu bölgede yaşıyan iki ulus var : önceden de belirtildiği gibi, bunlar Türklerle Sırblar. Sırbların Hıristiyanlık kurallarına uygun olarak papazları ve kiliseleri var. Ayrıca, günlüğümün bir yerinde belirttiğim ve bugün, Pazartesi ve Pazar günleri, yâni daha önce[b] gördüğüm üç manastır var, ki bunların biri Yunan İmparatoru Steffan'a[91] adanmıştır. Türklere gelince bunların çoğu savaşçı ve yönetici olarak bulunuyorlar. Bunlar, aynı zamanda[c], Türk padişahından hizmetleri karşılığında bir miktar para alıyorlar. Buna timar deniliyor. Söz konusu topraklar, yâni Prussatz'tan Saraybosna'ya değin uzanan bölgede
v. 34 Husrev Paşa[d] hüküm sürüyor. Burada sarayları var. Önceden de söylediğim gibi, Türkler Sırblar üzerinde büyük bir baskı kurmuşlar. Bosna Krallığı geniş topraklar üzerinde olduğu halde, buralarda nüfus yoğunluğu düşük. Bunun neden böyle olduğunu keşfettim sanıyorum: bu üç nedene dayanıyor. Birincisi, her yıl salgın hastalıktan (vebadan) çok kişi ölüyor. İkincisi, onlardan alınan vergiler ve onlara çektirilen çileleri kapsayan, alışamadıkları yeni koşullar[e] içinde Sırblar, Zitler ve Martoloslar buralardan kaçıyorlar.

s. 44
v. 34′ Bu nedenlerin üçüncüsü ve en önemlisi, daha önce de belirttiğim gibi, Türk padişahının genç ve yetenekli kişileri baba ocağından koparıp bunları yeniçeri olarak yetiştirmesi ya da onlara en iyi devlet hizmetlerini vermesidir. Bu devşirmelerin içinde en çok yükselenler Bosnalılardır. Zaten Bosnalılar Türkler tarafından en çok tutulan ve namuslu bulunan kişilerdir. Onlar gerçek Türklermiş gibi sevilip sayılıyor; hatta yetiştirildikten sonra gerçek Türklerden daha güvenilir bulunuyorlar. Bosnalıların gerçekten de yetenekli ve yakışıklı görü-
v. 35 nüşleri var. Türklerden onları ayıran özellikleri uzun boylu, iri yapılı ve onlardan daha gösterişli ve yetenekli[f] olmalarıdır. Bunun için de

[91] Bilgi için bkz. dip notu 87 (Ö. N.)

[a] (B) Oberbossen.

[b] "bugün...daha önce" bölümü yok.

[c] "yönetici...aynı zamanda" bölümü yok.

[d] (B) Fazla olarak "ya da Bosna Krallığı Komutanı," ibaresi var.

[e] (B) "Yeni değerlendirmeler içinde," diye yazıyor.

[f] (Y) "geschickhter"; (B) geschmuckhter".

Türk padişahı bunları küçük yaşta sarayına alır, istediği gibi yetiştirir ve Bosnalı olduklarını unutturur [a].

Bu bölgenin birçok yerinde altın yıkama tezgâhları ve gümüşhaneler var. Bunlardan yeterli sayıda gördük [b]. Apaçık görülüyor ki Bosna Hıristiyanların elindeyken, güzel, bayındır bir ülkeymiş ve birçok yerde bağlar [c] varmış. Bu bağlar bir yandan denize, öbür yandan Tuna ve Sava [d] ırmaklarına kadar uzanırmış. Ülkenin bizim geçmediğimiz iç bölümleri onarılmış olmalı. Yol kenarlarındaki yerler genellikle en v. 35′ yoksul durumda olan köylerdir. Bunun nedeni, buradan geçen Türklerin, oralardan gelip geçtikçe hiçbir şey vermeden her istediklerini, hatta onların torbalarında taşıdıkları katıkları bile almalarıdır. Türkler, yırtıcı bir kurt ya da aslan gibi, yolculuk ederken saldırdıkları için, halk kulübelerini kurarken ve tarlalarını alırken olabildiği kadar yoldan uzak, hatta dağlık yerlerde olmaya dikkat ediyor.

Bosna krallığında herkesin, bir savaş anında kullanılmak üzere, s. 45
ahırında sekiz, on, hatta on iki at beslemesi gerekiyor. Yaşamını yi- v. 36
tirdiği takdirde, bazan o kimsenin mallarını geri alabileceği üzerinde anlaşma yapıldığı da oluyor. Öbür yanda, bizmetliler ve memurlar padişahtan bizmetleri karşılığında ücret ya da tımar alıyorlar. Tımar, bazı köyleri, padişaha bağlı görünenlere ya da başarılı işler görmüş olanlara vermekle oluyor. Şimdiye kadar memurlarına bizmet ücret- v. 36′
lerini ya da tımarı Bosna'dan sağlayan Türk padişahı, artık bunu Macaristan'dan sağlamak ve kendi de tımardan yararlanmak istiyor. Ülkede kalmak isteyenlerden, öteki çiftçiler gibi, savaş tazminatı ve haraç vermelerini öngörüyor, çünkü o – Macaristan'ı ve Krobatya'yı topraklarına kattığından bu yana – Bosna'yı taş ve topraktan ibaret sayıyor. Bunun için de, tımardan yararlanan görevliler ve memurlar eski haklarını elde edip yeniden kazançlarını sağlamak için zaman yitirmeden padişahın sarayına koşuyorlar.

Yukarı Bosna'da birçok kilise, Sırb papazı, içlerinde Sırb ve Rum rahiplerinin yaşadığı manastır olduğu gibi, haçlı mezarları ve Hıristiyanlarla ilgili çeşitli izler de var. Gözlerimizle gördüklerimizden şunu

[a] "Bunun için de..." diye başlayan son tümce baskı nüshada yoktur.

[b] Bu tümce de baskı nüshada yoktur.

[c] Baskı nüshada fazladan şu sözler var: "Şimdi ise yalnızca Vişgrad ile Novipasar'da bağlar bulunuyor."

[d] (B) Saw.

v. 37 anlıyoruz ki, Hıristiyanlıktan önceki dönemlerde de buraların kralları ve şövalyeleri gerçekten de mükemmel silâh kullanan iyi birer savaşçıymışlar ve Türkler eğer bunları Hıristiyanlık dinlerinde özgür bırakmamış olsalarmış, buraları kolay kolay ele geçiremezlermiş.

Zaten Türklerin kendi de, bu toprakları zorla almadıklarını, herkesi dininde özgür bıraktıklarını, yalnızca buna karşılık itaat istedikleri, haraç ve tazminat[a] aldıkları düşüncesini buralarda yaymaktadırlar.

s. 46
v. 37' Ah Tanrım, zavallı ve sefil Babilonya tutsaklığı ve bitip tükenmek bilmeyen boyunduruk! Dilerim, bağışlayıcı Tanrım yardımını esirgemesin ve onları kurtarsın. Türkler de onların arasında yaşamak istemiyorlar, çünkü sık sık ve gizlice öldürüldükleri için onlardan korkuyorlar.

Hıristiyanlığa bağlı olduklarını gördüğümüz Sırblar, bize çok sevgi gösterdiler. Bir gün yanımıza yaşlı bir adam yaklaştı ve gençlere şunu söyledi: "Eskiden[b] bu topraklarda efendiler bizdendi, bunu aklınızdan çıkarmayın! Tanrım, biz durmadan, sizin gelip bizi kurtaracağınızı umut ettik, ama görüyoruz ki, siz de gidip Türk padişahına yalvaracaksınız. Anlaşılıyor ki, Türk padişahı bütün dünyanın efendisi
v. 38 olmak istiyor. Bizim sizden istediğimiz, Hıristiyanlığa bağlı kalmanızdır; siz de bizim yaptığımızın aynını yapın: ne olursa olsun Hıristiyanlık ilkelerinden ayrılmayın!" biz onu bu konuda yatıştırdık, o da gözden kayboldu.

Tanrım, zorlanan, tehlikede olan ve yalnız bırakılan Hıristiyanları bizim teselli etmemize yardımcı olsun! Dilerim, yüce Tanrı, Hıristiyanlığın merkezi olan Roma İmparatorluğu'nun yaygınlaşması için kararını versin! İyi bir Hıristiyan olup da sonradan dayanamayıp güçsüzlük gösterenleri de utandırsın!

v. 38' 24 Eylül, Cumartesi, Mitroviçe'den ayrıldık ve Amschelfeldt[c] üzerinden etrafında surları olan güzel bir kaleye ve büyük kasaba olan Vucziterno'ya[d/92] geldik. Az sonra kırlık yerde, hançerle öldürülen

[92] Vlĕji trn= Wolfdorn.
Ragusa Yıllık'larında, burası XV. yüzyılın ünlü müstahkem mevkilerinden biri olarak gösterilmektedir.

[a] "Haraç ve tazminat" sözleri baskı nüshada yok.
[b] (B) "babalarımız zamanında."
[c] (B) Ampschfeldt.
[b] (B) Untzterno.

bir Türk padişahının taş türbesine rastladık. Sol yanımızda bulunan s. 47
Priştine'ye girdik ve orada gecelédik. Demin adı geçen Amschlfeldt'e [93]
geri döneyim [a]; burada dört köşeli, kuleye benzeyen, taştan [b] yapılmış,
yüksek ve yuvarlak bir kubbesi olan gösterişli bir türbe vardı. Bu v. 39
türbede Türk padişahlarının sekizincisi olan Murat [c] [94] yatıyordu.
Sultan Murat şimdi türbenin bulunduğu yerdeki çadırında Sırb des-
potuna karşı sefere hazırlanırken, huzura kabul olunan Milosch Kho-
bilebitz [d] [95] adında yaşlı bir Sırb şövalyesi tarafından hançerle vuru-
lup öldürülmüş. Bu olayın nasıl geçtiği türbe üzerinde yazılı.

Türk padişahı Murat kuvvetleriyle düşman prenslerine ya da kont-
larına karşı Amschelfeldt'e doğru yürüdüğü sırada, Sırb despotu da
yanındakilerle bir toplantı yapıyormuş. Padişaha karşı birleşip v. 39'
silâhlı karşı koyma kararı alındığı bu toplantıda yukarda adı geçen
Milosch Khobilovitz de bulunuyormuş. Khobilovitz, çok ünlü ve saygı
duyulan bir şövalyeymiş; çeşitli tehlikelere atılmış ve işler başarmış.
Onun adına yazılan ezgiler [96] bugün hâlâ söylenmektedir. Ancak
efendisi olan Despot ondan kuşkulanıyor, onun düşmanlarla anlaş-
tığına ve gizlice işler çevirdiğine inanıyormuş. Hiç kuşkusuz, onun s. 48
yaptığı işlere bakınca, bunun ona yapılan bir haksızlık olduğu orta- v. 40
dadır. Uzun yıllar, bu yaşa gelinceye değin, binbir tehlikeye atılıp
başarılı işler yaparak onurlu bir yaşam sürmüş olan birine karşı alınan
bu tavırda, şu kötü dünyada sık rastlanan, çekememezliğin rol oynadığı
anlaşılıyor. Ne yazık ki, o, Despot'un gözünden düşmüş; önceden olduğu
gibi, Despot ona ne yakınlık gösteriyor ne de bir görev veriyormuş.
Yaşlı şövalye buna uzun bir süre sabır göstermiş.

[93] Kosova olması gerekir; çünkü I. Murat'ın Bursa'daki türbesine gömülmek üzere gönderilen ilaçlanan cesedinin iç organları şehit edildiği yere gömülmüştür ve buraya bir türbe yapılmıştır; bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 257 (Ö. N.)

[94] Murat Hüdâvendigâr (I. Murat) 1326? - 1389, cülûsu 1360 (Ö. N.)

[95] Miloş Kabiloviç. Osmanlı kaynaklarında Bilüş Kübile, Miloş Kabile, Viloş Kobile, Miloş Nikola ve Miloş Koblis gibi çeşitli adlarda geçer (Ö. N.)

[96] Bkz. Jagić, "Über kroatische Volkslieder," *Rad*, XXXVII, 114, 119.

[a] Yazmada başka bir XVI. yüzyıl el yazısiyle "döneyim" sözcüğünden v. 42'ye kadar bu konunun genişletilmiş bir hikâyesi vardır.

[b] (Y) "ungemauerts", (B) "umbgemauerts."

[c] Baskı nüshada, ek olarak şu açıklama var: "1402'de tahta geçmiş ve yirmi dokuz yıl hükümranlık etmiştir." (1402 tarihi yanlıştır; I. Murat'ın cülûsu 1360'tadır; bkz. dip notu 94 - Ö. N.)

[d] (B) Khabilonitz.

Bir gün, Despot savaş alanındaki karargâhında, genç soyluları ve komutanları masasına çağırıp bir akşam yemeği yediği sırada, Khobilovitz masanın önünde gelerek dikilmiş. O yemek sırasında, yaşlı
v. 40′ şövalye efendisinin kendinden hoşlanmadığını, hatta ondan kuşkulandığını ve ona karşı hiçbir minnettarlık duymadığını kesinlikle anlamış. Buna çok kederlenmiş ve orada efendisinin duygularını nasıl değiştirebileceğini, suçsuz olduğunu kanıtlayıp onurunu nasıl kurtaracağını ve onu çekemeyenlerle kozunu nasıl paylaşacağını derin derin düşünmüş.

Aynı yemek sırasında, yaşlı şövalye, üzüntülü bir ruh durumu içinde, olduğu yerden efendisine yönelerek şöyle bir konuşma yapmış : "Efendimiz, size hizmet etmek için düşmanlarınıza karşı hayatımı sık sık ve bütün gücümle nasıl tehlikeye attığımı unuttunuz mu? Çeşitli vesilelerle şövalyeliğimi ispatlamadım mı? Oysa siz, bu yaşlı hizmet-
v. 41 kârınızı masanızın önünde ayakta bekletiyor ve benim neler yapmış olduğumu görmemiş olan bu gençler önünde onuruma en feci biçimde leke sürüyorsunuz. Efendimiz, Tanrıya emanet olun! Ben, size olan bağlılığımı, hizmetimi ispat etmek ve onurumun masanızda oturttuklarınızdan çok daha değerli olduğunu anlatmak için gidiyorum. Yapacağım şeyin ne olduğunu hiçbir zaman aklınıza getiremezsiniz. Hayatımı feda etmek bahasına da olsa, yapacağım şeyle savaşınıza son vereceğim."

s. 49 Böyle diyerek Milosch Khobilevitz [a] Türk padişahının karargâhına doğru at sürmüş. Despot ve masadakiler, şövalyenin bu sözlerinden onun kendilerine karşı duracağını, bunun için onlarla böyle konuş-
v. 41′ tuğunu sanmışlar. Öbür yanda, Türk padişabı ve yanındakiler Khobilevitz'in kendi taraflarına geçtiği haberini alarak memnun olmuşlar ve şövalyenin tam istediği gibi, onun Türk tarafına gelişini iyiye yormuşlar. Türkler, onu güzel bir biçimde karşılamışlar. Onun önemli şeyler konuşmak istediğini öğrenince bunu padişaha iletmişler, padişah da onun huzura getirilmesini buyurmuş. Huzura çıkan şövalye, padişaha önemli şeyler söyliyeceğini bunun için de yalnız kalmak istediğini söylemiş. Padişah da, onun, Despotu kolayca yenebilmesi için bazı bilgiler vereceğini sanmış. Böylece şövalye, yalnız başına padişahın
v. 42 huzurunda kalmış. Padişah, ona öpmesi için ayağını uzatmış (o dönemde Türk padişahlarının kullandığı bir usul.) Bu sırada yaşlı şövalye şunları söylemiş : "Bir Hıristiyan senin ayağını çok pahalıya öpüyor, bunun bedelini şimdi ödeyeceksin."

[a] (B) Mi. Kho.

Şövalye, padişahın ayağını öpmek için eğildiği sırada gömleğinin yeninden çıkardığı hançerle padişahı karnından göğsüne kadar vurarak derin ve tehlikeli bir yara açmış. Padişah büyük bir acıyle bağırarak can vermiş. Sesler duyan[a] şövalye hemen atını mahmuzlayıp kaçmaya çalışmış, ama onu da atının üstünde vurmuşlar. Despot'a, Khobilevitz'in padişahı nasıl vurduğunu, ama bunun için de öldürüldüğünü v. 42′ iletmişler. Despot işte o zaman, ona gerçekten bağlı olan şövalyesinin kim olduğunu anlamış. Öbür yanda, başlarının öldüğünü gören Türkler kaçmaya başlamışlar; böylece Despot ve yanındakiler topraklarını ve bu topraklar üzerinde yaşıyan halkı bu seferlik Türklerden kurtarmışlar [97].

Ah Khobilevitz, hiç kimse sana, vefasız efendinin ve seni haksız yere aşağılayanların güçsüzlüklerini gösterip onları düşmanın eline s. 50 vermeni söylemedi mi? – Sen Hıristiyanlığın havasıyle büyüdün ve v. 43 kötülüğe iyilikle karşılık verdin. Seni aşağılayan uğruna da yaşamını feda ettin, ama bununla da vatan topraklarını düşmanlardan kurtardın. Bunun için de, sen, iki Romalının anısı gibi, anılmaya hak kazandın. Bunlardan biri, üstüne aldığı görevi zamanında başaramadığı için kendi elini yakan Scevolae'ydi. Öbürü de, vatanının düşman eline geçtiğini görünce yazmak (!)[b] için kendini uçurumdan aşağıya atan Marci Curtii'ydi.

İşte o zamandan bu yana hiçbir Türk padişahı artık öptürmek için ayağını uzatmıyor, bunun yerine el öptürüyor. Khobilevitz'in yaptığı işi bir daha kimse yapmasın diye, huzura kabul olanları da iki Paşa iki yandan koltukluyor, padişah elini öptürmek için bundan sonra uzatıyor. Khobilevitz ve onun kahramanlığı üzerine yazacaklarımın hepsi bu kadar.

25 Eylül, Pazar, Priştine'den[c] çıktık, yine Amschlfeldt'te bazı köyleri geçtik ve Forma[d]/[98] denilen bir dağa tırmandık. Sol yanımızda

[97] Curipeschitz bunu yanlış biliyor; çünkü sekiz saat süren Kosova Meydan Savaşı Türklerin üstünlüğü ve zaferi ile sonuçlanmış, Sultan Murat bu zaferden sonra öldürülmüştür; bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* I, 255-7 (Ö. N.)

[98] Horına Planina.

---

[a] Baskı nüshada "konuşmalar duyan şövalye kaçmış," sözleri vardır.

[b] (B) "ölmek" için.

[c] (B) Priscina.

[d] (B) Farma.

bir tepenin üstünde kurulmuş, kalesi olan ve surlarla çevrili bir kent gördük : bu Novowerda [a/99] denilen [b] bir yerdi. Sonra bir vadiye geldik ve orada Lifotz [c] adındaki köyde kaldık.

v. 44 26 Eylül, Pazartesi, Livotz'tan hareket ederek Rapoto [d] denilen bir tepeyi aştık ve yine her yeri sürülmüş tarlaların bulunduğu bir bölgeye geldik; burası Topollnitza'ydı. Sonra Pressa [100] tepesinden Khatum [101] denilen bir köye indik ve orada geceledik.

s. 51 27 Eylül, Salı, Khatum'dan hareket ederek sol yanımızdaki yüksek bir dağın eteğinden akan Morava [e] ırmağının yanında kurulu, bir kalesi olan Vraine'den geçtik. Sonra yolumuzun sağ yanındaki Surdulitza köyüne girdik ve orada konakladık.

v. 44' 28 Eylül, Çarşamba, Surdulitza'dan çıktıktan sonra atla altı saat çeken yüksek ve uzun Zemerickh [f] dağı üzerinden yol aldık ve bir vadiye indik. Yolumuzun sol yanındaki Strasschimirovatz'a [102] girdik ve orada geceledik.

29 Eylül, Perşembe, Ermiş Mikayil (Sen Mişel) günü olduğu için o gün Strasschimirovatz'ta kaldık.

Burada bazı kısa bilgiler vereyim : Amschlfeldt'in başlangıcında v. 45 Tuna ırmağının bir parçası ya da kolu akıyor, böylece Sırbistan topraklarını suluyor. Bu topraklar Amschlfeldt'ten üç günlük yoldaki [g] Arnavutluk sınırına kadar geniş ve verimli bir ova olarak uzanıyor. Bu bölgede güzel, büyük köyler var. Bu köylerin tümü kalabalık ve imar edilmiş durumda. Hemen bütün köylerin bir kilisesi ile papazı var. Bu kiliselerde Rum - Ortodoks ilkelerine uygun törenler yapılıyor.

[99] Novobrdo; bkz, Lireček, *Handelsstrassen*, 55-7.

[100] Rapatora, Bresali ve Topolnika harita üzerinde görülebilir.

[101] Kadumica.

[102] Strezimirovic.

---

[a] (B) Nouowerd.

[b] (B) "denilen" yok.

[c] (B) Liuotz.

[d] Baskı nüshada şöyle : "Presa denilen bir dağı ve Roboto adındaki köyden geçerek..."

[e] (B) Morana.

[f] (B) Czinernick.

[g] Baskı nüshada ayrıca "Ambschlfeld Makedonya'ya ve denize 12 ya da 14 mil uzaklıktadır" sözleri de var.

Böylece bütün cemaat, karısı ve çocuklarıyla yaşamları boyunca dinsel eğitimden geçiyorlar. v. 45'

Servia[a] topraklarında yaşıyanların kendi dilleri var ki buna Sırbça diyorlar. Buralarda bir de bizim anladığımız bir Sloven şivesi de konuşuluyor[b]. Buralarda yaşayan halk Tanrıya bağlı olduğu için (başka s. 52
türlü de olamaz zaten) günahlardan da korunuyor. Bu topraklar üzerinde büyük dağlar, bunun için de çok bağ var. Her yıl, buralardan ticarete yetebilecek tutarda ürün alınıyor. Ayrıca, gümüş madenleri var ki, Türk padişahı sikkelerini buralardan getirttiği gümüşle bastırtıyor.

30 Eylül, Cuma günü, Strasschimirovatz'tan çıktık, Snepolla[c/103] v. 46
denilen, çok güzel, sürülmüş tarlalarla bezeli bir yere geldik ve sonra sol yanımızdaki küçük bir tepeyi aşarak Grachovepolle üzerinden çok sayıda gümüşçüsü olan Pressnickh kentine girdik ve orada konakladık.

1 Ekim, Cumartesi, Pressnickh'i geride bırakarak Grachovepolle'ye, oradan da Clissura vadisine kadar gittik. Daha sonra da Sofya ovasına[104] girdik. Sofya'nın yukarı semtinden geçtik, kentin büyük bir bölümü solumuzda kaldı. Bu kentte de çok ölüm olayı varmış. Buradan Slatina köyüne giderek orada geceledik.

2 Ekim, Pazar, Slatina'dan ayrıldık, Sofya ovasında yol alarak birçok köyden geçtik. Vackhovell[d] denilen bir köyde konakladık.

3 Ekim, Pazartesi, Vachovell'den ayrıldık ve bir tepeyi aştıktan sonra yolumuzun sağında kalan bir Türk kasabası olan Itiman'ı[e] arkada bıraktık ve çakıllı bir yoldan Clissura[105] denilen köye geldik. Burada iki büyük taş kapı[106] vardı. Bunlardan birinin altından geçtik s. 53
ve Vetren adlı bir köye girip orada geceledik.

[103] Bkz. Matković, 184-5.

[104] Burada elçilik kurulu, Orta Çağ'daki gezginlerin yeterli biçimde anlattıkları Belgrad ile İstanbul arasındaki eski yola girmişlerdir.

[105] Kapucuk.

[106] Trayanus Kapısı.

---

[a] (B) "Seruia; biz Almanların Sırbistan dediğimiz yer."
[b] Baskı nüshada "bir de bizim anladığımız," ibaresi yok.
[c] (B) Suepolle.
[d] (B) Wachanell.
[e] (B) Itunian.

Zemernickh dağından Drinopole[107] kentini çevreleyen yüksek surlara kadar olan bölgedeki topraklar Bulgaristan'a aittir[a]. Burası çok güzel bir bölge; her yanı bayındır. Buralarda nüfus yoğun olduğu
v. 47′ gibi, çok da davar besleniyor. Bu ve bunun gibi nedenlerden dolayı buranın insanları toprak üzerinde oturmuyorlar ve düşmandan daha az korkuyorlar. Bu bölgenin her yanında insanların temel ihtiyaçları karşılanmış, büyük bir bolluk seziliyor. Bu halk da, Sırblar gibi, Rum - Ortodoks mezhebindedirler; onların da papazları ve kiliseleri var ve Tanrı korkuları çok büyük olduğu için kötülük yapmaktan, suç ve günah işlemekten çok çekiniyorlar. Bu insanlar bize büyük dostluk gösterdiler ve evlerine çağırarak yakın konukseverlik örneği verdiler. Bunlar da bir çeşit Sloven şivesi ile konuşuyorlar, ama biz bunu Sırbların şivesine oranla daha az anlıyabildik[b].

v. 48 Kısaca Bulgaristan'dan söz edeyim. Buradaki insanlar, Hıristiyanlık döneminden kalma büyük bir özgürlük, zenginlik ve bolluk içindeler. Erkeklerin, kadınların ve çocukların yakaları kalkık gömlekler ve ayrıca büyüklerin ipekliden örülmüş yelekler giydikleri izleniyor. Boyunlarına gümüş elişi kolyeler, gümüş olmadığı yerlerde pirinç, kurşun ve bakır süsler takıyorlar. Kadınların ve genç kızların yere kadar uzayan örgüleri var ve bu örgülerini renkli taşlarla süslüyorlar.

s. 54
v. 48′ 4 Ekim, Salı, Vetren'den çıkıp bir tepeyi aşarak düzlüğe indik ve Reisfeldt[108] üzerinden Pazarcık[109] denilen bir Türk kentine girdik. Bu kentin bir bölgesinden geçtik, ama kentin önemli bölümü bizim yolumuzun sağında kaldı. Yolumuza devam ettik ve sağımızda kalan Filibe[c] ovasını geride bıraktık, Govedar[110] köyüne girerek orada geceledik.

[107] Edirne; Curipeschitz, günlüğünün bu bölümünü Edirne'de yazmış olmalı.

[108] Meriç ırmağının sol kıyısındaki tarlalar. Türkler, XV. yüzyılda, Mısır'dan getirttikleri pirinçleri burada ekip yetiştirmişlerdi. (Eski ünlü çeltik tarlaları - Ö. N.)

[109] (Y) Tatarzickh (Ö. N.)

[110] (Y) Govedarove (Ö. N.)

---

[a] Baskı nüshada bu tümce şöyle : "Czernernick dağından geldiğimiz yere kadar olan topraklar Bulgaristan'a aittir."

[b] Baskı nüshada şöyle : "bizim için daha az anlaşılır."

[c] (Y) Plaudiner Veldt; (B) Pleytder feld.

5 Ekim, Çarşamba, Govedar'dan ayrılıp yine Filibe ovasını geçerek uzun bir tahta köprüden[111] Filibe[a/112] kentine girdik. Buradan yine ovaya çıkarak akşam karanlığında Kemerköprü'ye[b/113] vardık ve orada konakladık.

Filibe'ye girmeden İbrahim Paşa'ya[114] ait, büyük ve çok güzel duvarlarla örülü, dört köşeli bir at ahırı gördük. Bu ahırda sekiz yüz cins at vardı. v. 49

6 Ekim, Perşembe, Kemerköprüden hareketle Khalugeritza[c] denilen yeni bir düzlüğe geldik. Yolumuzun sağına rastlayan bir yerde bulunan Sirovitza[d/115] köyüne vardık, orada kaldık.

7 Ekim, Cuma, Sirovitza'dan ayrıldık, ovadan geçerek Somisçe[116] köyünü arkada bıraktık. Bundan sonra Türk padişahının avlandığı, dört mil genişliğindeki ovaya girdik ve buradaki Uzunova[e/117] köyünde geceledik. v. 49' s. 55

8 Ekim, Cumartesi, Uzunova'dan ayrılarak bir tepeyi aştık, önce Harmanlı[f] denilen köye ve sonra da sık bir meşe ormanından yol alarak çok güzel, taş bir köprüye geldik. Bu Mustafa Bey[118] adında kudretli bir paşa tarafından yaptırılmıştı. Burada konakladık.

Salı gününden bugüne değin geçen beş gün içerisinde Romanya'dan geçtik. Bu yolculuk sırasında Hıristiyanlara, Sırblara ve Bulgarlara rastladık. Bu insanların tümü dindardı ve bize çok yakınlık gösterdiler. Romanya'nın özellikleri de Bulgaristan'a benziyor, ama buradaki kiliselerin[g] sayısı daha çok. Bu bölgedeki insanlar Slovence bilmedikleri için onlarla konuşamadık. v. 50

111 Bu, 1387 tarihinde Lala Şahin Paşa tarafından yaptırılan köprü olsa gerekir.
112 (Y) Plaudi (Ö. N.)
113 (Y) Khomis (Ö. N.)
114 (Y) Impriam Bascha (Ö. N.)
115 Bilinmiyor.
116 (Y) Somische.
117 (Y) Virni.
118 Mustafa Paşa Köprüsü.

---

a (B) Plaudni.
b (B) Komus.
c (B) Koluizeritza.
d (B) Sironita.
e (B) Virni.
f (B) Harmauli.
g (Y) Khryechen; (B) kirchen.

9 Ekim, Pazar, daha önce belirttiğim Meriç üzerindeki uzun, taş köprüden [119] geçerek, güzel, geniş bir düzlüğe geldik ve 4 mil yol alarak çevresi surlarla çevrili, büyük bir kent olan Edirne'ye [a] girdik. Burada da yine uzun bir köprüden geçerek bir kervansaraya vardık ve orada
v. 50′ konakladık.

10 Ekim, Pazartesi gününü de Edirne'de geçirdik.

11 Ekim, Salı Edirne'den çıkarak geniş ve güzel bir ovaya girdik. Dört mil kadar gittikten sonra Havza'ya [b] vardık ve orada bir Türk çiftçisinin evinde ağırlandık.

12 Ekim, Çarşamba, Havza'dan hareket ederek ovadan yol aldık
s. 56 ve Babaeski'ye vardık. Burada durmadık, yine geniş bir ovayı geçerek
v. 51 akşam karanlığında Burgaz'a [c] [120] girdik ve orada geceledik.

13 Ekim, Perşembe, Lüleburgaz'dan çıktıktan sonra iki uzun ve güzel taş köprüden geçtik. Bu iki köprü arasındaki bir yerde yolumuzun sol yanında Karıştıran [d] diye bir yer vardı. Uzunca bir süre gittikten sonra güzel ve bayındır bir kasaba olan Çorlu'ya girdik, orada kaldık.

14 Ekim, Cuma, Çorlu'dan ayrıldık; ovadan yol alarak bir Türk köyüne geldik. Sonra bir tepeyi aşarak deniz kıyısına [121] eriştik. Burada
v. 51′ Silivri denilen bir kasaba vardı, orada konakladık.

15 Ekim, Cumartesi, Silivri'den hareket ettik, bir ovayı geçince yine deniz kıyısına geldik. Sonra uzun bir süre at sürdük ve denizin daraldığı yerde inşa edilmiş bir köprüden geçerek Büyükçekmece'ye [122] girdik ve orada geceledik.

16 Ekim, Pazar, Büyükçekmece'den hareket ettik bir tepeyi aşarak vadiye indik ve yine denizin daraldığı yerde yapılmış bir köprüden geçerek başka bir kasabaya vardık. Buranın da adı Küçükçekmece [123] idi. Burada konakladık.

[119] Aynı köprü.
[120] Lüleburgaz.
[121] Marmara Denizi (Ö. N.)
[122] (Y) Erst - Ctzeckmetze.
[123] (Y) Annder Ctzeckmetze.

---

[a] (Y) Drinopole; (B) Adrionopel.
[b] (Y) Saffsa; (B) Haffsa.
[c] (Y) Brrgass; (B) Bergas.
[d] (Y) Kharistram; (B) Karistan.

17 Ekim, Pazartesi, Küçükçekmece'den çıkarak yine bir bayırı tırmandık ve vadiye indik. Bir tepeye geldiğimizde, Padişahın bizi karşılamak üzere gönderdiği saray heyeti ile karşılaştık. Bu heyet, İstanbul'da kalacağımız hana[124] kadar bize eşlik etti. Tanrının buyruğuyle burada bir süre kaldık[a]. v. 52 s. 57

İstanbul'daki hana geldiğimiz gün, saatlerce bizi bu hana kilitlediler ve bizi görmek isteyenlerin hiçbirini içeriye bırakmadılar. Başımıza iki Türk bırakmışlardı. Bunlardan yaşlı ve iri yarı olanın adı Buhasdan Hayreddin, genç, iyi ve nazik olanınki de Rüstem'di[b]. Rüstem çok çalışkandı ve (padişahın buyruğuyle) bizi büyük bir dikkatle koruyordu. Ayrıca bizim ihtiyaçlarımıza bakan oğlanlar vardı. Bunlar padişahın buyruğuyle her istediğimize canla başla koşuyorlardı. Almanya'daki özgürlüğümüz dışında, her şeyimiz vardı.

Yine biraz bilgi vereyim. Meriç üzerindeki taş köprü ile Edirne'den İstanbul'a, hatta daha ilerilere kadar olan bölge Yunanistan'dır. Çünkü bu bölgedeki bütün kentlerde, kasabalarda ve köylerde çok sayıda Ruma rastlanıyor. Bunlar da Hıristiyan dinindeler ve dinsel bayramlarına, kiliselerine, papazlarına, dinsel kurallarına ve törelerine sıkı sıkıya bağlılar. Onlar da, Türkler gibi kuşak sarıyorlar, ama kuşak saranların çoğu avamdan kişiler. Saçlarını uzattıkları için onları gerçek Türklerden ayırmak kolay oluyor. Bunlar, Türklerin egemenliği altında gerçek ve büyük bir baskı altında oldukları gibi, Hıristiyanlıkları da tehlikeye girmiş durumda. Çünkü Türkler onları, hergün biraz daha artan, zorlaşan ve ağırlaşan koşullar, vergiler, haraçlar altına itmektedirler. Bunlar sık sık yüce ve bağışlayıcı Tanrıya (duyduklarım ve gördüklerim kadarıyle) derin derin, iç çekerek ve kollarını açarak şöyle yakarıyorlardı : "Bizim böyle acı çekişimiz, kötü ve zorba Türklerin boyunduruğu altına girmemiz hep kendi suçumuz yüzündendir." Neden böyle kendilerini suçladıklarını sordum ve şöyle bir cevap aldım : "Türkler, bu bölgede ve çevrede (Yunanistan'a ait olan bölgeyi kasdediyorlar) bulunan toprakları, ülkeleri, yerleri ve kentleri fethedip buraları kendi boyundurukları altına aldıkları zaman, biz kendi ülkemizin de elden gideceğini apaçık görmüştük. Ama bizim efendilerimiz ve hükümetlerimiz, Türklerin bütün dünyayı ele geçir- v. 53 s. 58 v. 54

[124] İstanbul'daki Elçi Hanı (Ö. N.)

[a] Baskı nüshada, burada "kervasoria"nın (hanın) bir gravürü vardır.

[b] (Y) Rithem; (B) Ruchen.

mek istediklerini gösteren bir belirtinin henüz ortada olmadığını bize ilân ettiler. Türkler, geniş Rum topraklarını fethetmeden önce, biz bütün bu olan bitenleri küçümsedik ve olanlara hiç dikkat etmedik. Sonunda Türkler, yalnızca Yunanistan'ı ya da dünyanın üç büyük parçasını, yâni Asya'yı, Afrika'yı değil, doymak bilmeyen aç gözlülükleri ve öç duygularıyle Avrupa'nın yarısını da ele geçirdiler. Bunun için, ey soylu ve dindar beyler! 'Türkler bizim oralara gelinceye kadar daha çok toprak yutması gerekir,' diyerek, bizim söylediklerimizi kulakarkası etmeyin!" Biz de onlara, Türklerin, ne yazık ki, bizim topraklarımıza da çok yaklaştıklarını belirttik. Siz Hıristiyanlar! Hükümetlerinize bağlı olun ve birbirinizi tutun ve her şeye gücü yeten
v. 54' Tanrıya yakarın; yakarın ki, Türkün kızgınlığını, boyunduruğunu ve yükünü üzerimizden kaldırsın. Tanrım, kutsal gücü ve bağışlaması ile bizleri daha mücadeleci ve dayanıklı kılsın. Çünkü Türkler (bizi yönetmeye başladıkları dönemden bugüne değin) zavallı Hıristiyanları çok alçakça, zorbaca ve utanç verici bir biçimde kullandılar. Çünkü Türkler için bir katil, bir hırsız, bir hain ya da bir Hıristiyan cellâdı, biz Hıristiyanlardan daha hoş ve sevimlidir.

s. 59 v. 55 25 Ekim, Salı, aşağı yukarı saat 12'de İbrahim Paşa[125] bazı önemli Türkleri (ki bunlar görülmemiş bir şekilde bizden bazı şeyler istiyorlardı) bizim şövalyelere gönderdi. Şövalyeler temizlenip giyindiler. Onlar atla biz ise yürüyerek gittik. İbrahim Paşa'nın sarayına geldiğimizde, avlunun iki yanına dizilmiş, üzerlerinde sırmalar, kadifeler, ipekliler ve en iyi kalite kumaştan renk renk giyisiler ve yelekler giyinmiş önemli kişiler, törelere göre, kafalarını hafifçe eğip sağ ellerini düz bir biçimde göğüslerine bastırarak şövalyeleri selâmladılar. Şövalyeler de bizim töremizce reverans yaparak karşılık verdiler. Sonra bir kat çıktık ve çok güzel bir köşke geldik. Burada İbrahim Paşa
v. 55' bütün haşmeti ve kudretiyle bir kıral gibi oturuyordu. Yanında yöresinde altın süs eşyaları, duvarlarda, sedirlerin üstünde ve yerlerde de sim, ipek ve daha başka değerli şeylerle işlenmiş seccadeler ve halılar vardı. Çevresinde, sarayının en önemli kişileri ve çavuşlar[a] bulunuyordu. Bunlar hep bir ağızdan Türkçe olarak şöyle bağırdılar : "Hoş geldiniz!

[125] Makbul (Maktul) İbrahim Paşa : Frenk - İbrahim Paşa olarak da anılır. 27 Haziran 1523 yılında baş vezir olmuş, 14/15 Mart 1536 gecesi idam edilmiştir. Bkz. İ. H. Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İst. 1971, 16 (Ö. N.)

[a] (Y) zausch; (B) Czaulls.

Soylu ve yüce şövalyeler!" – Sonra Paşa, şövalyelere oturmalarını söyledi ve onlarla törelere uygun biçimde konuştu. Şövalyelerin yanındakiler ise köşkten dışarı çıkarıldı ve dışardaki uzun bir sedire oturtuldu. Şövalyeler üç saat kadar Paşa ile kaldıktan sonra hep birlikte, v. 56
rahat bir biçimde Kervansaray denilen kaldığımız yere döndük[a].

30 Ekim, Pazar, şövalyeler bütün süslerini ve rütbelerini taktılar s. 60
ve önceki günkü gibi[b/126] atla yine Paşa'nın sarayına gittiler ve sonra hana geri döndüler.

7 Kasım, Pazartesi, aşağı yukarı saat 11 sularında, Türk padişahı, önemli ve tanınmış kişileri kapsayan bir kurulu Majesteleri Macaristan ve Behaim Kıralının elçisine ve temsilcisine gönderdi[c]. Elçi de sırma işlemeli süslü elbisesini giyip mücevherlerini takarak padişahın sarayına atla gitti; biz ise yine yürüdük. Yolumuzun sol yanında kalan v. 56'
Aya Sofya kilisesine geldiğimizde, Padişahın yürümekle bitmeyecek büyük ve geniş bir alanı kaplayan sarayına da gelmiş olduk. Burada atlara binmiş, saraya doğru giden çok sayıda Türk süvarisi vardı. Saray duvarları içerisine girdiğimizde, sol yanımızda iki fil gördük; fillerin üstüne birer kişi binmiş, bunları yönetiyorlardı. İkinci bir büyük kapıya geldiğimizde şövalyelerin attan inmeleri gerekti ve şövalyeler v. 57
yürüyerek başka geniş ve güzel bir avluya girdiler. Bu avlunun dört yerinde, çepeçevre saraylılar duruyorlardı; biz bunların üç bin kadar olduklarını tahmin ettik. Her grupta ayrı kıyafette Türkler vardı. s. 61
Önde, sayıları bir hayli olan ve "tumban"[127] denilen beyaz sarıkları olan kişiler vardı.

[126] Karşılaştırın, Gévay, 32.
[127] "Turban" olması gerekir (Ö. N.)

---

[a] "Sonra Paşa"dan "kaldığımız yere döndük"e kadar olan bölüm baskı nüshada yoktur. Bunun yerine şöyle bir pasaj vardır : "İki Türk paşası ve şövalyeler için çok güzel iskemleler getirdiler. Paşa nezaketle onları oturttu ve onlarla dostça konuştu. Bu konuşma üç saat sürdü. Onlar epeyce konuştuktan sonra, Paşa içmek için bir şey getirtti. Hizmetkârlar içkileri getirdiklerinde orada bulunan Türkler şöyle bağırdılar : 'Tanrı uzun sağlık versin (Afiyet Olsun!)' Oradakilerin tümü de içkiyi güzel toprak kadehlerden içtiler; bu içki tatlıydı, kaynatılmış bir suydu (şerbet olabilir -Ö. N.). Şövalyeler Paşanın huzurundan ayrılırlarken oradakiler iyi yolculuklar, sağlık dilediler ve dua ettiler. Biz yine kaldığımız yere döndük."

[b] Baskı nüshada şu sözler var : "Ve bizler yürüyerek gittik; dört saat de orada bekledik."

[c] (B) "şövalyelere gönderdi."

Sonra Padişah'ın yakınında bulunan ve Azap[a] adı verilen beyaz sivri külâhlı kişiler vardı ki bunların da sayıları çoktu. Başka bir yerde de yine çok sayıda sarı börklü kişiler bulunuyordu. Bir de yine sayıları
v. 57′ bir hayli olan ve üsküfleriyle[b] göze çarpan yeniçeriler görülüyordu. Bu birbirinden değişik kıyafetli Türklerin başında ve önünde bulunanlar daha süslü olup sırma, kadife ve ipekliden kumaşlarla donanmışlardı. Şövalyeler eğilerek ve reverans yaparak bunları selâmlıyorlar, onlar da aynı biçimde karşılık veriyorlardı.

Bu avluda, bir de korkunç bir biçimde kükreyen ve hırlayan, zincirlerle bağlı on aslan ve iki leopar vardı. Şövalyeler, imparatorluğun en yüksek rütbeli dört paşasıyle, yâni İbrahim[128], Kasım[129], Ayas[130] ve Hadım[131] paşalarla güzel bir salona kabul olunup orada bir saat kadar kaldılar[c].

v. 58 Dört paşa, şövalyelerin refakatle padişahın huzuruna kabul olunacaklarını, ancak huzurda en çok yarım saat kalabileceklerini, sonra da yine Türklerin eşliğinde hana döneceklerini bildirdiler.

9 Kasım, Çarşamba, şövalyeler yine İbrahim Paşa'nın sarayına gittiler ve orada uzunca kaldılar; o sırada, bize aşağıda çok cins ve güzel bir at gösterdiler. Sonra yine kaldığımız yere döndük.

s. 62 13 Kasım, Pazar, Türk Padişahı şövalyelere çok güzel armağanlar
v. 58′ gönderdi. Şövalyelerin her birine 10.000 akçe, ikişer altın eşya, çeşitli gümüş eşya, şallar ve mumlar armağan edildi.

Ayrıca Caspar Walderstain'a, von Puechaim'a, von Prag'a üstleri çeşitli renkte çiçeklerle süslü birer kadife elbise; Latince çevirmenine 2.000 akçe, bir kırmızı Şam ipeklisinden elbise ve elçilik kurulundaki

[128] (Y) Imbriam.

[129] (Y) Cassum.

[130] (Y) Aias: Ayas-Mehmet Paşa, İbrahim Paşa'dan sonra başvezirliğe getirilmiştir; bkz. Danişmend, 16. (Ö. N.)

[131] (Yzm) Behadum: bunun 1541'de başvezir olan ve Hindistan seferiyle tanınan Hadım Süleyman Paşa olması gerekiyor (Ö. N.)

---

[a] (Y) Assapi; (B) Sallaki.

[b] (Y) Sarkhale; (B) Sarkolle. Baskı nüshada ayrıca şu sözler var: "onların (Türklerin) Akbörk dedikleri Sarkolle..."

[c] Baskı nüshada, bu noktada, kapaktaki huzura kabul olunma gravürü tekrarlanmıştır.

öteki kişilere de çeşitli Şam ipeklisinden kumaş armağan olarak gönderildi [a].

14 Kasım, Pazartesi, şövalyeler altın süslerini taktılar ve en iyi elbiselerini giydiler; biz de aynı şeyi yaptık. Padişahın bir gün önceki buyruğuna uyarak saat 8'de [b] saraya gittik. Sarayın bahçesinde fil- v. 59
lerin yanısıra, bu kez bir de Surnopa [c/132] denilen, çok uzun boyunlu, dört ayaklı bir hayvan vardı. Şövalyeler, dört paşa ile birlikte huzura girdiler, biz de yine aşağıda bir yerde bekledik ve sol yanımıza rastlayan bir yerde oturduk. Kısa bir süre sonra yetmiş iki çeşit yemek şövalyelerin bulunduğu salona taşındı. Saydığımıza göre [d], aslında s. 63
yirmisi şövalyelere, otuz beşi de bize geldi. İki üç kişi başına yedi çe- v. 59
şit yemek düşüyordu. Böylece, Padişahın törelere uygun olarak verdiği zengin ziyafetin tadını çıkardık [e].

Dört paşa, yâni İbrahim, Kasım, Ayas ve Hadım Paşalar, bizim iki şövalye ile, yâni Şövalye Joseph ve şövalye Niclas ile birlikte gümüş bir masada oturup yediler.

Başka bir gümüş masada ise en yüksek rütbede iki din adamı vardı.

Üçüncü bir masada Padişahın en yüksek rütbeli kalem âmiri yemek yiyordu.

Dördüncü masada da Padişahın üç mabeyncisi oturuyordu.

[132] Herhalde, Matkovic'in de tahmin ettiği gibi, bu bir zürafaydı.

[a] Metindeki "Dört Paşa"dan "armağan olarak gönderildi" arasındaki dört paragraf baskı nüshada yok. Bunun yerine şu bilgi var: "Sonra dört paşa şövalyeleri Sultan Süleyman'ın huzuruna götürdüler, önce şövalye Joseph sonra da şövalye Niclaus giderek padişahın elini öptüler. Şövalyeler bir süre padişahla konuştular. Ancak kurulun geri kalan bölümü avlu kapısında bekledi. Şövalyeler bir süre sonra padişaha veda ettiler ve hep birlikte hana döndük. Bize çok sayıda Türk eşlik etti. 9 Kasım, Çarşamba, Türk padişahı kaldığımız yere çok güzel armağanlar gönderdi. 13 Kasım, Pazar, şövalyeler yine İbrahim Paşa'nın sarayına gittiler ve üç saat kadar orada kaldılar, sonra da hana döndüler."

[b] (B) "Alaturka saat sekizde."

[c] (B) Suruoya.

[d] Baskı nüshada, "saydığımıza göre..." ibaresi yok.

[e] Baskı nüshada şöyle: "Orada büyük bir neşeyle ve törelere uygun olarak yemek yedik; ama yemek sırasında yalnızca bir kez çok güzel, tatlı, kaynatılmış bir içki verildi."

Yemekten sonra dört paşa, bizim şövalyeleri padişahın[a] bulun-
v. 60 duğu salona götürdüler. Orada yarım saat kadar kalan şövalyeler, dışarı çıktılar ve hana döndük. Bu kez bize bin kadar Türk atlısı eşlik etti.

22 Aralık, Perşembe, büyük bir özgürlük duygusu ve sevinç içinde İstanbul'dan ayrıldık, Küçükçekmece'ye[b] girerek orada kaldık[133].

s. 64 23 Aralık, Cuma, Küçükçekmece'den sabah karanlığında hareket ederek atla saatlerce yol aldık ve Büyükçekmece'deki köprüyü geçtik ve yine deniz kıyısından ilerliyerek[c] Silivri'ye geldik; orada bir Türk mescidinde ağırlandık ve geceyi orada geçirdik.

24 Aralık, Cumartesi, Silivri'den ayrıldık, fundalık bir araziden
v. 60' geçtikten sonra büyük bir kervansaraya rastladık ve Haraplı denilen köyü gördük. Akşam üzeri Çorlu'ya vardık ve orada geceledik.

25 Aralık, Pazar, kutsal Noel gecesi olduğu için Çorlu'da kaldık.

26 Aralık, Pazartesi, Çorlu'dan çok erken yola çıktık ve Karıştıran kervansarayının yanından geçerek Lüleburgaz'a girdik ve orada kaldık.

27 Aralık, Salı, Lüleburgaz'dan çıktık ve Babaeski[d] üzerinden, akşam geç vakit Havza'daki[e] büyük hana indik ve o gece orada kaldık.

v. 61 28 Aralık, Çarşamba, Havza'dan[e] ayrıldık, Edirne'ye girdik ve orada geceledik.

[133] Dönüş yolculuğunun ilk evresinde, elçilik kurulu Filibe'ye kadar gelişteki aynı yolu kullanmışlardır. Sonra biraz güneye doğru kayarak bir dağı aşmışlar, Livotz ve Priştine'deki Amselfelde'in yakınından geçip eski yola girmişlerdir.

[a] Baskı nüshada şöyle: "...Padişahın bulunduğu saraya götürdüler; Padişahın elini öpen şövalyeler orada yarım saat kadar kaldılar. Sonra dışarı çıkıp atlarına bindiler; bin ya da daha fazla olan beyaz sarıklı ve sarı börklü Türk atlıları bizi kaldığımız yere kadar geçirdiler. O gün sarayda bulunan Türklerin sayıları daha çoktu. Bizim tahminimize ve görüşümüze göre, orada dört bin kadar Türk vardı.-" Sonraki Latince notta İstanbul'daki ikametlerinin 16 Aralık'ta sona erdiği belirtilmektedir: "XVI. Decembris finitum in nocte Constantinopoli carcere meo augustor (sic, statt angusto.)"

[b] (B) Czetmetze.

[c] (B) "bei dem Margetten" ibaresi var.

[d] (Y) Babaiskhi; (B) Babarsky.

[e] (B) Lafsa.

29 Aralık, Perşembe, öğle üzeri Edirne'den çıkarak uzun taş köprüye geldik ve o civarda konakladık.

30 Aralık, Cuma, taş köprüden sonra yine meşe ormanından geçtik ve ormandan çıkınca Virni adındaki Bulgar köyüne girerek geceyi orada geçirdik.

31 Aralık, Cumartesi, Virni'den hareket ettik, padişahın avlandığı geniş ovadaki Semische köyünden geçtik, Sirovitza'ya girdik ve orada kaldık. v. 61'

Yılın (1531) ilk günü[a] olan 1 Ocak, Pazar, Sirovitza'dan çıktık ve uzun bir makilikten at sürerek yolumuzun solundaki Khanus'a[b] girdik. Sonra Kesimköy'e[134] geldik ve orada Rumlar tarafından ağırlandık. s. 65

2 Ocak, Pazartesi, Kesimköy'den ayrıldık, Filibe[c] yolunu sağımızda bırakarak Passtussa[d] denilen köye girdik ve gece orada kaldık.

3 Ocak, Salı, Passtussa'dan[d] çıkarak Meriç ırmağını ve birkaç köyü geçerek Bellova'ya[135] vardık ve geceyi orada geçirdik. v. 62

4 Ocak, Çarşamba, Bellova'dan hareket ettikten sonra çifte Clissura'dan[136] ve yine bir meşe koruluğundan geçerek Costanitza Wana[137] denilen yere geldik ve orada konakladık.

5 Ocak, Perşembe, Costanitza Wana'dan[e] sabah karanlığında ayrıldık, üzeri karla kaplı ve kesici ayazı olan büyükçe bir dağa tırmanarak Samokhow'a[f] vardık ve geceyi orada geçirdik.

6 Ocak, Cuma gününü de dinlenmek için Samokhew'de geçirdik.

7 Ocak, Cumartesi, Samokhew'den ayrıldıktan sonra Slauwerda[g] denilen bir köyde birçok Hıristiyan buz gibi zincirleriyle bize doğru

[134] (Y) Khassimwevo; (B) Kassumweno.

[135] Belovo.

[136] Bu çifte Clissura'dan biri Momina Klisura ya da Kız Derpent'tir. (Klisura geçidi.)

[137] Köstencil'in altına düşen Banja.

---

[a] Baskı nüshada, "yılın ilk günü olan," sözleri yok.

[b] Baskı nüshada "Khanus" yok.

[c] (Y) Ploudin; (B) Ploudni.

[d] (B) Patrissa.

[e] (B) "Costanitza Wana..." yok.

[f] (B) Samakouo.

[g] (B) Slatmwerden.

geldiler; Tanrı onları kurtarsın! Sonra Zernovo Bregu'ya[138] girerek
v. 62′ orada geceledik.

s. 66 8 Ocak, Pazar, Zernovo Bregu'dan hareket ettikten sonra kötü bir yola girerek bir dağa tırmandık ve güzel bir taş köprüden[139] geçerek Osslkhostanitza[140] denilen köye girerek orada kaldık.

9 Ocak, Pazartesi, Osslkhostanitza'dan ayrılarak Köstencil[a/141] denilen yerden geçerek bir tepeyi aştık ve yine kötü bir yola girdik. Bize paralel akan ve Khriua Rekha[b] adındaki ırmağın yanına vardık. Sonra da Khonopnitza denilen köyde kaldık.

v. 63 10 Ocak, Salı Khonopnitza'dan ayrıldık, ekili bir ovadan geçtikten sonra bir dağ yamacında kurulu olan Stratzin köyüne girdik ve orada konakladık.

11 Ocak, Çarşamba, Stratzin'i geride bıraktıktan sonra birçok köyden geçtik. Uzun bir süre sonra çok güzel bir kalesi olan Froschcue'ye[c] girerek orada geceledik.

12 Ocak, Perşembe, Froschoue'den çıktıktan sonra Zernagore[d/142] denilen yüksek dağı (bunun bir adı da Karadağ'dı) aştık ve Morava[e] ovasındaki Livetz'i[143] geçtik, Yukarı Ponescha'ya[144] girerek orada kaldık.

13 Ocak, Cuma, Yukarı Ponescha'dan ayrıldık. Priştine yolu
v. 63′ üzerindeki bir tepeyi aştık ve Amschlveldt'teki Babinoss[f/145] köyüne girerek orada konakladık.

[138] Crveni brieg.

[139] Herhalde "Kadijm Most" olacak. Bugün Struma ırmağının geçildiği köprü olabilir.

[140] Bu herhalde Köstencil'deki Losna'dır.

[141] Köstence ile karıştırılmamalıdır (Ö. N.)

[142] Crna gora ya da Karadağ.

[143] Livotz; bu noktada kafile eski yola girmiştir.

[144] Poneš.

[145] Babin most (?), Lab üzerindeki köprü.

---

[a] (Y) Khostanskha Wana; (B) Costanitza Wana.

[b] (B) Krina Veka.

[c] (B) Frostheuo.

[d] (B) Jeruagara.

[e] (B) Marana.

[f] (B) Babnios.

14 Ocak, Cumartesi, Babinoss'tan ayrılarak yine Amselveldt'ten s. 67
geçerek Vutziterno'daki[a] Ruderi[146] denilen bir köyde konakladık.

15 Ocak, Pazar, sabahın erken saatlerinde Ruderi'den ayrıldık. Ibar deresini geçerek vadideki yıkık manastırı bu kez de gördük. Sonra Rogosno dağı üzerinden gece vakti Yenipazar'a[147] vardık ve orada bir Sırblının evinde kaldık.

16 Ocak, Pazartesi gününü de Yenipazar'da dinlenerek geçirdik. v. 64

17 Ocak, Salı, vadideki Yenipazar'dan ayrıldık ve o gün yüksek Presa dağı üzerindeki Brrnitza[b/148] köyünde kaldık.

18 Ocak, Çarşamba, Brrnitza'dan karlı bir havada ayrıldık ve Ubovatz[c] deresi üstündeki köprüyü geçerek gece vakti İskenderpaşa'ya[149] girdik ve geceyi orada geçirdik.

19 Ocak, Perşembe, İskenderpaşa'dan sabah alaca karanlıkta hareket ettik, bir dağı aşarak vadiye indik, Crotovo köyünden geçtik. Wannaperg'i[150] tırmandık ve Priboy'a vardık ve orada geceledik. v. 64'

20 Ocak, Cuma, yine sabah erkenden Priboy'dan ayrıldık, Ubavatz deresini geçerek uzun ve yüksek olan Bello[151] dağına tırmandık. Burada Dobrun[d] kalesini ve manastırını gördük. Hepimiz manastıra girdik. Rahipler bizi çok iyi karşıladılar ve içki sundular. Sonra kötü bir dağ yolundan Vişgrad'a girdik ve geceyi orada geçirdik.

21 Ocak, Cumartesi, Vişgrad'dan çıktıktan sonra uzun bir süre s. 68
yol aldık. Önce Drina ırmağını geçtik, sonra da Semetz denilen yüksek dağda bütün gün at sürdük. Rogatitza'ya gelerek orada konakladık.

22 Ocak, Pazar, Rogatitza'dan ayrıldık ve Prens Paulovitz'in v. 65
mezarının yanından geçtik ve Grachzenitza'ya girerek geceyi orada geçirdik.

146 Mitroviça yakınındaki Rudar.
147 (Y) Novipaser (Ö. N.)
148 Brujica.
149 (Y) Skhenderpaschina. (Ö. N.)
150 Banjska gora.
151 Bjelo brdo.

---

[a] (B) Wutziterno.
[b] (B) Bruntza.
[c] (B) Vbonatz.
[d] (B) Dobrin.

23 Ocak, Pazartesi, Grachzenitza'dan ayrıldık, Medenickh dağı üzerindeki kötü, çakıllı ve dikenli patikadan giderek Saraybosna şehrine girdik ve orada kaldık.

24 Ocak, Salı gününü de dinlenmek için Saraybosna şehrinde geçirdik.

v. 65' 25 Ocak, Çarşamba, Saraybosna'dan çıktık, Bosna[a] ovasını ve ırmağını geçerek Rakhovitza[b] köyüne vardık ve orada geceledik.

26 Ocak, Perşembe, Rakhovitza'dan ayrıldık, "Acı Çeşme"yi geçtik ve Lusch[c] dağının üzerindeki Polle köyünde geceyi geçirdik.

27 Ocak, Cuma, Lusch'tan hareket ettik ve dağlık arazide bir hayli yol aldıktan sonra Laschove[d] Polle[152]'ye ve sonra da geceyi geçirdiğimiz Grabavo[153] köyüne vardık.

v. 66 28 Ocak, Cumartesi, Grabavo'dan ayrıldıktan sonra Radastovo[154] dağı üzerinde, kaleye kadar, saatlerce tırmandık. Sonra vadiye inerek bir süre yol aldık ve yine bir tepenin üzerinde bulunan Plagay'a[e] girerek geceyi orada geçirdik.

s. 69 29 Ocak, Pazar Plagay'dan hareket ettik. İki dağ arasından akan Verbossa ırmağını geçtik, Semin[f] dağı üzerinden saatlerce yol aldık ve nihayet Babindoll'a girerek orada konakladık.

30 Ocak, Pazartesi, Babindoll'dan ayrıldıktan sonra yüksek bir dağa tırmandık. Jana[g] ve Pliva[h] ırmaklarını geçerek yolumuzun sağ yanındaki Sokol kalesini de geride bıraktık ve Seuerovich[i] köyünde geceyi geçirdik.

[152] Travnik yaylası.
[153] Grahovik (?)
[154] Radovana.

---

[a] (B) Wasena.
[b] (B) Kachanitza.
[c] Baskı nüshada şöyle bir açıklama var: "Kakonitza'dan ayrıldıktan sonra Sauren Prunnen'i geçtik ve Lusch dağının üzerinde, yolumuzun sağında kalan Lepnitapolle köyüne girdik."
[d] (B) Luschanopolle.
[e] (B) Blatzgoy.
[f] (B) Serun.
[g] (Y) Zane.
[h] (B) Pluia.
[i] (B) Severonich.

31 Ocak, Salı, Seuerovich'ten hareket ettik. Prisren dağından ve v. 66'
Sanna ırmağı üzerinden geçerek uzun bir yolculuktan sonra Clutz'a vardık, orada geceledik.

1 Şubat, Çarşamba, Clutz'dan ayrıldık. Sanitza ve Mren[a] adlarındaki iki ırmağı geçerek Camengrad'a girdik ve orada kaldık.

2 Şubat, Perşembe, Camengrad'dan çıktık. Kuş uçmaz kervan geçmez yerlerden yol alarak Tanrının izniyle Krupa'ya girdik ve geceyi orada geçirdik.

3 Şubat, Cuma, Krupa'dan ayrıldık ve dağda yol alarak Novi- v. 67
grad'a vardık ve geceyi orada geçirdik.

4 Şubat, Cumartesi, Novigrad'dan ayrıldık iki Cladusche'yi arkada bırakarak Clokhoschtz[b] kalesine vardık ve orada konakladık.

5 Şubat, Pazar, Khlokhatz'tan çıktık, Budatzkhi[c] kalesini ve Corana[d] ırmağını geçtik Bellay kalesine geldik. Sonra Mresnitza ırmağını izliyerek Dolgires[e] denilen bir köye girerek orada kaldık.

6 Şubat, Pazartesi, çok erken kalkarak, Novigrad'a[f] günlerce ötede olan Dobra ırmağı üzerinden ve Ribnickh[g] dağını aşarak yine v. 67'
Kulpa ırmağına eriştik ve Metling'e[h] girerek geceyi orada geçirdik.

7 Şubat, Salı, bütün günümüzü Metling'de dinlenerek geçirdik. s. 70

8 Şubat, Çarşamba, Metling'den ayrıldık, Semenitz kalesine geldik. Semenitz'te[i] bizi çok iyi karşıladılar. Ainat'tan geçerek Seisenwerg'e girdik ve orada konakladık.

9 Şubat, Perşembe, Seisenwerckh'ten çıktık. Obernburg[j] üzerinden Sannt Marein'e ve sonra da büyük bir sevinçle Laybach'a vardık. Burada günlerce kaldık.

[a] (B) "Ve Mren" sözleri yok.
[b] (B) Klokotz.
[c] (B) Budauku.
[d] (B) Caraua.
[e] (B) Dalgeres.
[f] Ek : burası yazmanın ciltlenmesi sırasında kesilmiştir.
[g] (B) "Ve Bibnikh dağını..."
[h] (B) "Clutz ırmağını geçerek Metling'e..."
[i] (B) Semenitzen.
[j] Baskı nüshada burası şöyle : "Seysenberk'ten Gurch'a, oradan va Sant Marein ve sonra da büyük bir sevinçle Laybach'a girdik. Hamdolsun!"

E) RAABS'TAN İSTANBUL'A OLAN UZAKLIĞI GÖSTEREN ÇİZELGE

s. 71
v. 99

Kurtarıcımız Hazreti İsa'nın doğumundan 1530 yıl sonra, 19 Temmuz, Salı günü, Raaps ve Krumbpach baronu soylu şövalye Anndre von Puechaim, Majesteleri Macaristan ve Behaim Kıralının danışmanı, Krobatya'da majestelerinin toprak beyi ve Fiume'deki Sanndt Veit komutanı olan ve bu yolculuğa Majestelerinin Türk imparatoru Sultan Süleyman'a gönderdiği elçisi olarak çıkan şövalye Niclasen Juritschitz'in gölgesinde, Rapps şatosundan Bizans'a ya da Konstantinopel'e gitmek üzere yola çıkmış ve ilk gün Sitzendorf'a kadar at sürmüş, geceyi de orada geçirmiştir. Buraya kadar altı mildir. 20 Temmuz, Çarşamba günü, şövalye Sitzendorf'tan çıkıp Viyana'ya varmıştır. Buraya kadar da yedi mil çeker.

	Tarih	Yön	Mil[1]
	21 Temmuz, Perşembe	Ödenburg'a	8
	22 Temmuz, Cuma	Ödenburg'tan Khirchschlag'a: şövalye Anndre von Puehaim, yukarda adı geçen şövalye Niclasen Juritscbitz'e katılmıştır[2]	4
s. 72	23 Temmuz, Cumartesi	Khirchschlag'tan Mairhofen'a	5
	24 Temmuz, Pazar	Mairhofen'dan Wildan'a	6
v. 100	25 Temmuz, Pazartesi	Wildan'dan Marpurg'a	5
	26 Temmuz, Salı	Marpurg'tan Seitz'taki Carthauser manastırına	6
	27 Temmuz, Çarşamba	Seitz'taki manastırdan Zilli'ye	3
	28 Temmuz, Perşembe	Zilli'den Laibach'a ..... Şövalye, Laibach'ta tam yirmi altı gün kaldı.	9
	22 Ağustos, Pazartesi	Laibach'tan Seisenwerg'e	6
v. 100′	23 Ağustos, Salı	Seisenwerg'ten Metling'e	4
	24 Ağustos, Çarşamba	Metling'de kalındı.	

[1] Eski Alman Mili aşağı yukarı 7,500 metredir. (Ö. N.)
[2] Juritschitz'in Guns'tan gelmiş olması çok muhtemeldir.

Tarih	Yön	Mil	
25 Ağustos, Perşembe	Metling'den Mreschnitza ırmağına	3	
26 Ağustos, Cuma	Mreschnitza'dan Khlokoutze'ye	4	
27 Ağustos, Cumartesi	Klokhautze'den Nouigrad'a	4	
28 Ağustos, Pazar	Nouigrad'dan Krupa'ya	4	
29 Ağustos, Pazartesi	Krupa'dan Camengrad'a	6	v. 101
30 Ağustos, Salı	Camengrad'dan Clutz'a	5	s. 73
31 Ağustos, Çarşamba	Clutz'ta kalındı.		
1 Eylül, Perşembe	Clutz'tan Sablackhe'ye	1	
2 Eylül, Cuma	Sablackhe'den Golesch'e	2	
3 Eylül, Cumartesi	Golesch'ten Gerssouo'ya	2	v. 101'
4 Eylül, Pazar	Gerssouo'dan Vlachii'ye	2	
5 Eylül, Pazartesi	Vlachii'den Babindoll'a	3	
6 Eylül, Salı	Babindoll'dan Prussatz'a	4	
7 Eylül, Çarşamba 8 Eylül, Perşembe 9 Eylül, Cuma	Prussatz'ta kalındı.		
10 Eylül, Cumartesi	Prussatz'tan Khruschitza'ya	5	
11 Eylül, Pazar	Khruschitza'dan Rackhouitza'ya	5	v. 102
12 Eylül, Pazartesi	Rackhouitza'da kalındı.		
13 Eylül, Salı	Rackhouitza'dan çıkıldı, Khonatza'daki Bosna Paşasına gidildi	2	
14 Eylül, Çarşamba	Khonatza'dan Mackhro'ya	3	
15 Eylül, Perşembe	Mackhro'dan Grachzenitza'ya	2	s. 74
16 Eylül, Cuma	Grachzenitza'dan Rogatitza'ya (ya da Zelenipasar'a)	3	
17 Eylül, Cumartesi	Rogatitza'dan Vişgrad'a	4	v. 102'
18 Eylül, Pazar	Vişgrad'dan Priboy'a	5	
19 Eylül, Pazartesi	Priboy'dan İskenderpaşa'ya	3	
20 Eylül, Salı	İskenderpaşa'dan Sanitza'ya (ya da Jastrouich'e)	5	
21 Eylül, Çarşamba	Jastrouich'ten Nouipasar'a	3	
22 Eylül, Perşembe	Nouipasar'da kalındı.		v. 103
23 Eylül, Cuma	Nouipasar'dan Suetzay kalesine (ya da Metrouitza köyüne)	6	
24 Eylül, Cumartesi	Metrouitza'dan Priştine'ye	4	
25 Eylül, Pazar	Priştine'den Liuotz'a	5	

	Tarih	Yön	Mil
	26 Eylül, Pazartesi	Liuotz'dan Khatun'a (Kadumica'ya) ..	5
v. 103'	27 Eylül, Salı	Kadumica'dan Surdulitza'ya	5
	28 Eylül, Çarşamba	Surdulitza'dan Strasschimirouatz'a	4
	29 Eylül, Perşembe	Strasschimirouatz'ta kalındı.	
s. 75	30 Eylül, Cuma	Strasschimirouatz'tan Pressnickh'e	5
	1 Ekim, Cumartesi	Pressnickh'ten Slatina'ya	5
v. 104	2 Ekim, Pazar	Slatina'dan [a] Varkharel'e	3
	3 Ekim, Pazartesi	Varkharel'den Vetren'e	4
	4 Ekim, Salı	Vetren'den Gouedarouo'ya	6
	5 Ekim, Çarşamba	Gouedarouo'den Kemerköprü'ye	6
	6 Ekim, Perşembe	Kemerköprü'den Sirovitza'ya	3
	7 Ekim, Cuma	Sirovitza'dan Uzunova'ya	6
v. 104'	8 Ekim, Cumartesi	Uzunova'dan Taşköprü'ye	5
	9 Ekim, Pazar	Taşköprü'den Edirne'ye	4
	10 Ekim, Pazartesi	Edirne'de kalındı.	
	11 Ekim, Salı	Edirne'den Havza'ya	4
	12 Ekim, Çarşamba	Havza'dan Lüleburgaz'a	6
	13 Ekim, Perşembe	Lüleburgaz'dan Çorlu'ya	5
	14 Ekim, Cuma	Çorlu'dan Silivri'ye	4
s. 76 v. 105	15 Ekim, Cumartesi	Silivri'den Büyükçekmece'ye	3
	16 Ekim, Pazar	Büyükçekmece'den Küçükçekmece'ye ..	2
	17 Ekim, Pazartesi	Küçükçekmece'den İstanbul'a	2

TOPLAM OLARAK 254 MİLDİR [3].

[3] Aşağı yukarı 1905 kilometre. (Ö. N.)

[a] (Y) Glattina

T. T. K.
Fiyatı : 100 Lira